

Zbogom oružje? Komparativna analiza politika nošenja oružja u SAD-u i Hrvatskoj

Šalat, Fran

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:070979>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-10**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Fran Šalat

ZBOGOM ORUŽJE? KOMPARATIVNA ANALIZA POLITIKA NOŠENJA ORUŽJA U SAD-
U I HRVATSKOJ

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

ZBOGOM ORUŽJE? KOMPARATIVNA ANALIZA POLITIKA NOŠENJA ORUŽJA U SAD-
U I HRVATSKOJ

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Krešimir Petković

Student: Fran Šalat

Zagreb
rujan, 2024.

Izjavljujem da sam diplomski rad Zbogom oružje? Komparativna analiza politika nošenje oružja u SAD i Hrvatskoj, koji sam predao na ocjenu mentoru prof. dr. sc. Krešimiru Petkoviću, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Fran Šalat

Sadržaj

1. UVOD	1
2. DIZAJN ISTRAŽIVANJA	2
3. TEORIJSKI OKVIR.....	3
3.1 Tok problema.....	3
3.2 Tok javnih politika	4
3.3 Tok politike	4
4. ANALIZA HRVATSKE.	5
4.1 TOK PROBLEMA	5
4.1.1 Kontekst osamostaljenja	5
4.1.2 Razdoblje 2000-ih.....	5
4.1.3 Fokusni događaji	10
4.2 TOK POLITIKA	12
4.2.1 Zakon o oružju 1992.....	12
4.2.2 Zakon o oružju 2007.....	14
4.2.3 Zakon o nabavi i posjedovanju oružja građana 2018.	15
4.2.4 Kampanje vraćanja oružja	17
4.3 TOK POLITIKE.....	19
4.3.1 Istraživanje o pješačkom i lakom oružju u Hrvatskoj.....	19
4.3.2 Političke reakcije	20
5. ANALIZA SAD-a	22
5.1 TOK PROBLEMA	22
5.1.1 Kolonijalno nasljeđe	22
5.1.2 Fokusni događaji	23
5.1.3 Statistički pokazatelji.....	24
5.1.4 Jaz između potpore i politika	29
5.2 TOK POLITIKA	29
5.2.1 Federalni zakoni	29
5.2.2 Savezni zakoni.....	33
5.2.3 Odluke Vrhovnog suda.....	35
5.3 TOK POLITIKE.....	38
5.3.1 Nastanak Drugog amandmana.....	38
5.3.2 Stavovi stranaka	39

5.3.3 Javno mnijenje.....	40
5.3.4 Politički pokreti.....	41
6. KOMPATIVNA ANALIZA.....	44
6.1 Tok problema.....	44
6.2 Tok politika	45
6.3 Tok politike	46
7. ZAKLJUČAK.....	47
8. SAŽETAK.....	50
9. POPIS LITERATURE	51

1. UVOD

U svijetu u kojemu je uporaba vatrenog oružja i dalje jedan od ključnih čimbenika na sigurnost i društvenu stabilnost, razumijevanje različitih pristupa politici nošenja oružja postaje izuzetno važno. Ovaj diplomski rad bavit će se komparativnom analizom politika nošenja oružja u dvjema zemljama koje predstavljaju ekstremne točke regulacije posjedovanja oružja: u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) kao primjeru zemlje s permissivnijom politikom i Republici Hrvatskoj kao zemlji s restriktivnijom politikom. Pitanje oružja već je dugi niz godina aktualno u objema državama, o čemu svjedoči veliki broj umrlih od posljedica pucanja iz vatrenog oružja, učestali pronalasci „arsenala oružja“ u garažama i velika politička polariziranost u vezi s politikom posjedovanja i nošenja oružja. Samo tijekom pisanja ovog rada u SAD-u se dogodio pokušaj atentata na bivšeg predsjednika, a u Hrvatskoj je počinjen masakr u Domu umirovljenika u Daruvaru, događaji koji iznova šokiraju javnost i potiču rasprave o oružju.

U okviru ovoga rada istražiti će se ključni faktori koji utječu na oblikovanje politika nošenja oružja i njihovih posljedica na društvo. Istraživanje koristi indukciju kao metodu dolaska do hipoteze te odabire slučajeve prema logici njihove raznolikosti. Promatrajući kako različiti društveni, politički i pravni faktori utječu na regulaciju prava na nošenje oružja, rad će ponuditi uvid u uzročno-posljedične veze između tih faktora i ishoda politika nošenja oružja.

Analiza će biti provedena kroz dvije razine varijabli: prva razina obuhvatit će regulaciju vatrenog oružja kao neovisnu varijablu i stopu smrtnosti povezanu s vatrenim oružjem kao ovisnu varijablu; druga razina obuhvatit će društveno uređenje kao neovisnu varijablu, dok će regulacija vatrenog oružja biti ovisna varijabla. Ova struktura omogućava istraživanje kako društveni i politički faktori utječu na oblikovanje politika prema vatrenom oružju i kako te politike utječu na stopu smrtnosti povezanu s vatrenim oružjem.

Kroz komparativnu studiju između SAD-a i Hrvatske, ovaj rad nastoji razumjeti različite pristupe politici nošenja oružja i njihove posljedice, pružajući pritom vrijedne uvide za buduće oblikovanje politika koje nastoje smanjiti nasilje i povećati sigurnost u društvu. Struktura rada organizirana je tako da prvo pruža pregled relevantnih teorija i modela te definira ključne pojmove unutar teorijskog okvira. Potom ćemo analizirati obje države kroz prizmu Kingdonovih modela politika.

U komparativnoj analizi, koristeći Millove metode sličnosti i razlikovanja, usporedit ćemo ključne faktore te analizirati sličnosti i razlike između dviju zemalja. Na kraju, u zaključku, sažet ćemo glavne nalaze istraživanja, razmotriti implikacije i dati preporuke.

2. DIZAJN ISTRAŽIVANJA

U ovom istraživanju koristimo indukciju kao metodu dolaska do hipoteze i odabiremo slučajeve prema logici njihove najveće međusobne raznolikosti. Cilj je identificirati ključne faktore koji utječu na politiku regulacije prava na nošenje oružja i njene posljedice. Odabiremo dvije zemlje koje predstavljaju ekstremne točke u kontekstu politike prema oružju: Sjedinjene Američke Države kao primjer zemlje s permisivnijom politikom i Republiku Hrvatsku kao zemlju s restriktivnijom politikom. Logika zaključivanja temelji se na Millovoj metodi sličnosti i razlikovanja, pomoću koje promatramo kako različiti faktori utječu na slične ishode u različitim kontekstima. Analiza će uključivati sljedeće korake:

Prvo, odabrane slučajeve. SAD služi kao reprezentativan primjer zemlje s visokom stopom posjedovanja vatrenog oružja i relativno liberalnim zakonima o oružju, dok je Hrvatska zemlja s restriktivnijim zakonima o oružju i nižom stopom posjedovanja vatrenog oružja. Drugo, koristimo logiku najrazličitijih slučajeva kako bismo identificirali ključne faktore, kao što su povijesni kontekst, politička struktura, društveni događaji i pravna tradicija, koji mogu utjecati na politiku prema oružju u objema zemljama. Zatim analiziramo kako ti faktori dovode do različitih politika i njihovih posljedica u kontekstu različitih zemalja. Za istraživanje definiramo dvije razine varijabli kako bismo obuhvatili sve relevantne faktore. Prva razina uključuje regulaciju vatrenog oružja kao neovisnu varijablu i stopu smrtnosti povezanih s vatrenim oružjem kao ovisnu varijablu. Druga razina varijabli uključuje društveno uređenje kao nezavisnu varijablu, dok je regulacija vatrenog oružja ovisna varijabla.

Ova struktura omogućava istraživanje dvaju povezanih istraživačkih pitanja: prvo, kako društveni i politički faktori utječu na oblikovanje politike prema vatrenom oružju, i drugo, kako regulacija vatrenog oružja utječe na stopu smrtnosti povezanih s takvim oružjem. Komparativna studija između SAD-a i Hrvatske istraživat će kako različiti faktori utječu na politiku prema vatrenom oružju i kakve posljedice ta politika ima na stopu nasilja i smrtnosti povezane sa spomenutim

oružjem. Hipoteze koje testiramo su sljedeće: prva hipoteza je da društveni i politički faktori, kao što su politička tradicija i kultura, značajno utječu na oblikovanje politike prema vatrenom oružju. Druga hipoteza je da zemlje s permisivnijom politikom prema vatrenom oružju imaju višu stopu smrtnosti počinjenih vatrenim oružjem.

3. TEORIJSKI OKVIR

Model političkih tokova John W. Kingedona bavi se pitanjem postavljanja agende i dolaskom određenih tema i prijedloga na dnevni red političkih institucija. Model se sastoji od triju međusobno neovisnih tokova: tok problema, tok politika i tok političkih događaja (Kingdon, 2014:19). Kada se tri toka međusobno isprepliću dolazi do otvaranja prozora politike, razdoblja koje omogućuje određenim temama ili prijedlozima dolazak u prvi plan. U ovom radu operacionalizirat ćemo tokove kroz konkretne empirijske podatke za Hrvatsku i SAD, fokusirajući se na regulaciju oružja i smrtnost povezanu s vatrenim oružjem.

3.1 Tok problema

Tok problema bavi se prepoznavanjem i definiranjem problema unutar procesa oblikovanja politika. Tri su glavna načina kako neki problem može doći u fokus donositeljima politika: sustavnim pokazateljima, fokusnim događajima i povratnim informacijama (Kingdon, 2014:113). Birkland definira usmjeravajuće događaje kao neočekivane i rijetke incidente koji brzo privlače pažnju javnosti i donositelja odluka zbog svojih štetnih posljedica (Birkland, 1998:54). Ovi događaji često mobiliziraju pro-reformske skupine da zagovaraju političke promjene, dok moćnije skupine mogu pokušati umanjiti njihov značaj kako bi očuvale status quo (Birkland, 1998:56). Ovaj tok operacionalizirat ćemo pregledom povijesnog konteksta, statistika dostupnog oružja u državama i stopa ubojstava i samoubojstava te fokusnih događaja poput masovnih pucnjava. Prema dostupnim podacima analizirat ćemo godišnje izvještaje o kriminalitetu, posebno broj ubojstava i samoubojstava. To uključuje podatke iz izvješća Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (UNDOC), statističkih pregleda Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) i Centra za kontrolu i prevenciju bolesti (CDC). Posebnu pažnju posvetit ćemo prijelomnim događajima kako bismo procijenili njihov utjecaj na percepciju i regulaciju problema oružja. Ovi događaji često dovode do povećane javne i političke pažnje usmjerene na pitanje kontrole oružja.

3.2 Tok javnih politika

Tok javnih politika obuhvaća razmatranja i formulaciju različitih rješenja za prepoznate probleme. Unutar ovog toka stručnjaci, pripadnici akademske zajednice i drugi sudionici kreiraju i predlažu alternative koje mogu postati dio dnevnog reda. Kingdon za ovaj tok koristi metaforu političke prajuhe kako bi dočarao dinamičnost i neuređenost stanja u kojem se nalaze različite ideje, prijedlozi, problemi i rješenja (Kingdon, 2014: 116-117). Ovaj tok operacionalizirat ćemo kroz zakonodavne promjene politika i sudskih odluka koje su imale utjecaj na zakonodavstvo tijekom razvoja država. Promjene zakonodavstva tijekom povijesti pokazat će nam prikladno rješavanje pitanja koje su donositelji odluka imali u tom trenutku. U zakonodavnom dijelu vidjet ćemo kako i sam politički sustav ograničava donošenja politika. Sudske odluke pokazat će nam na koji se način tijekom povijesti interpretiralo pravo na nošenje oružja i ograničenja koja su postavljena. Vidjet ćemo i kako zakonodavna regulacija omogućuje stvaranje kampanja za povratak oružja.

3.3 Tok politike

Tok politike uključuje javno raspoloženje, kampanje skupina za pritisak i promjene u administracijama (Kingdon, 2014:145). Javno raspoloženje, koje vlast prepoznaje i kojem prilagođava svoje politike, ovdje imaju ključnu ulogu. Jednu od ključnih uloga imaju kampanje za pritisak i lobiranja, koja zagovaraju specifične interese i utječu na donošenje odluka. Ovaj tok operacionaliziran je kroz dostupna istraživanja javnog mnijenja koja pokazuju kako građani gledaju na politike o oružju. Ona se sastoje od anketnih podataka i longitudinalnih studija. Analizirat ćemo i kampanje povratka oružja i njihov utjecaj na stanje u društvu. Tok politike operacionalizirat ćemo i s obzirom na aktivnosti organizacija koje se bave pitanjima oružja, uključujući analize njihovih strategija, financiranja i utjecaja na zakonodavne procese. Pregled stajališta političkih stranaka pokazat će nam kako glavni politički akteri gledaju na pitanje oružja. Pregled javnog mnijenja, skupine za pritisak i stajališta političkih stranka omogućit će nam da razumijemo kako politički događaji oblikuju zakonodavne procese i javne stavove prema kontroli oružja.

4. ANALIZA HRVATSKE.

4.1 TOK PROBLEMA

4.1.1 Kontekst osamostaljenja

Povezanost s oružjem u Hrvatskoj bila je prisutna tijekom Jugoslavije, u kojem je postojao kult štovanja i glorifikacije gerilske borbe partizana u Drugom svjetskom ratu i oružja. Kult se ponajviše očitovao u obrazovnom sustavu u kojem su djeca prolazila tečajevne obuke za rukovanje lakim i malim oružjem. Također sustav općenarodne obrane podrazumijevao je sudjelovanje građana u obrani države u slučaju napada (SEESAC, 2006:22). Veliki broj građana u Hrvatskoj i Jugoslaviji posjedovao je velike količine oružja, većinom za lov, te je 1989. godine registrirano 299 586 komada oružja na 4,6 milijuna stanovnika (SEESAC, 2006:2).

Tijekom Domovinskog rata, embargom na uvoz oružja i prijetnjama Jugoslavenske narodne armije, došlo je do militarizacije društva (Sanjuro i Kožina, 2019:136). U takvim okolnostima država, ali i građani ilegalno su nabavljali oružje kako bi obranili državu i vlastite živote. Početkom rata oružje se dijelilo bez registracije, nabavljalo na „crnom“ tržištu, te zapljenom naoružanja iz vojarni JNA. Tijekom rata oko 500 tisuća građana bili su u nekom trenutku pripadnici Oružanih snaga Republike Hrvatske, a među njima i mnogi dragovoljci Domovinskog rata.(SEESAC, 2006:3).

Krajem rata zatraženo je od svih vojnika da vrate izdano oružje, ali također sve pješačko i lako oružje koje su pojedinci kupili ili zaplijenili tijekom rata. Ne postoji statistika vraćenog oružja, ali je velika količina vojnog oružja ostala u rukama građana. Oružje je braniteljima predstavljalo ratni trofej, ali i instrument moći koji je predstavljao posljednje utočište snage i ponosa (SEESAC, 2006:22). Neki od veterana u nemogućnosti prilagodbe životu u mirnodopskom razdoblju nasilne su obrasce ponašanja prenijeli na svakodnevni život, takva situacija pogodovala je razvoju kriminala koji je povezan s fizičkim nasiljem i ubojstvima (Petković, 2013:42)

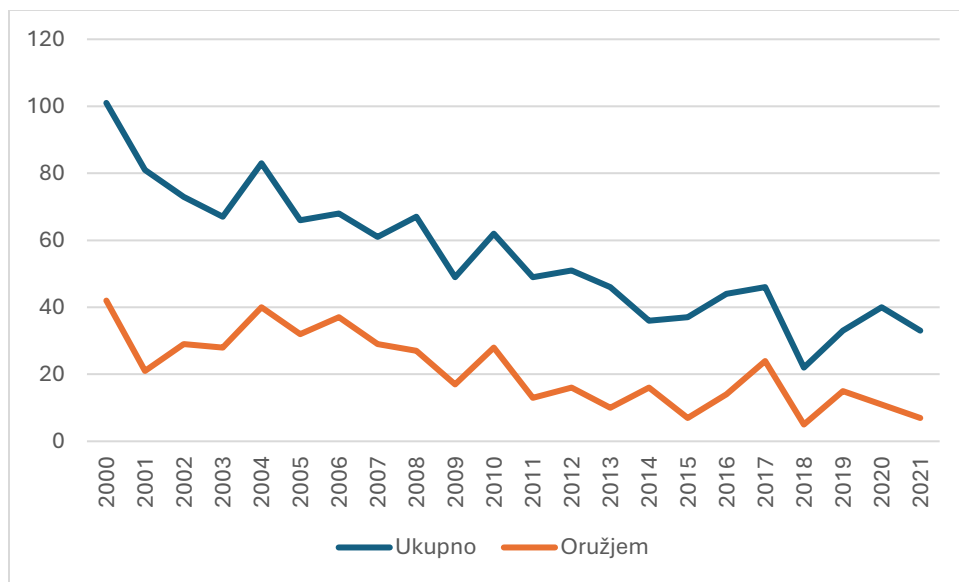
4.1.2 Razdoblje 2000-ih

Velika količina naoružanja iz rata potaknuli su razvoj crnog tržišta i krijumčarenja na tzv. Balkanskoj ruti u kojoj je Hrvatska bila tranzitna država. Ubrzo nakon rata vojska i MUP prošli su kroz adaptaciju i modernizaciju, što je dovelo do reorganizacije, smanjenja i profesionalizacije oba sektora. MUP je u dvjema ključnim reformama razvio policijske uprave, kao operativne ogranke,

i prihvatio način rad u zajednici kao strategiju za smanjenje kriminala (Sunjuro i Kožina, 2018:135). Hrvatska je u sklopu ulaska u EU prihvatila europske odredbe te kombinacijom vlastitih zakona i strategija razvila normativni okvir kriminalizacije ilegalnog oružja, uz sustav dragovoljnog vraćanja oružja. Uspostavljeno je Nacionalno povjerenstvo za malo i lako oružje 2005. godine koje je donijelo Nacionalnu strategiju i plan za kontrolu malog i lakog oružja (eng. small arms and light weapons, SALW). Uspostavljen je sustav i operacionalizirane su strategije 15 funkcionalnih područja mjera koje su se bavile kontrolom granice, kriminalističkim istragama, kampanjama za podizanje svijesti te prikupljanjem i uništavanjem oružja (Dragović, 2018:93). Program je dovršen 5. svibnja 2015. godine, kada je Vlada RH zaključila da su svi zahtjevi Akcijskog plana ispunjeni, nakon dovršetka programa do danas nisu doneseni novi akcijski plan ili nacionalna strategija.

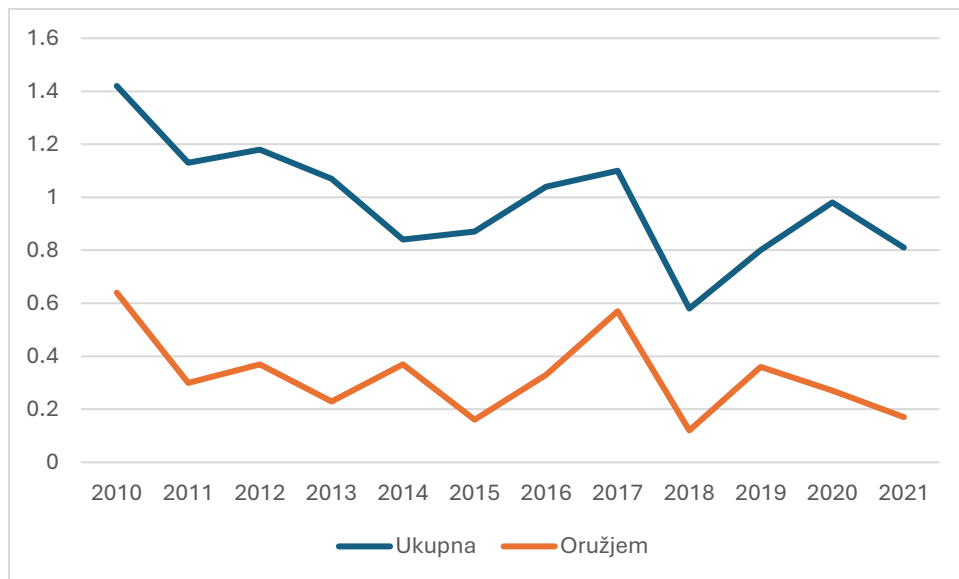
Istraživanje SEESAC-a procijenilo je 2006. godine da u Hrvatskoj građani drže ukupno 969 tisuća komada oružja, od čega je 371 tisuća legalnog i 597 tisuća komada ilegalnog oružja (SEESAC, 2006:2). Projekt *Small arms survey*, kombinacijom podataka istraživanja SEESAC-a iz 2006. godine i istraživanja kućanstva koju je proveo Gallup Europe, zaključio je da se u Hrvatskoj nalazi između 150 i 600 tisuća komada ilegalnog oružja, uz 370 do 380 tisuća komada legalnog oružja (Carapic, 2014:5). Isti projekt 2018. godine procijenio je da se u rukama građana nalazi 13,67 komada oružja na 100 stanovnika, odnosno ukupno 576 tisuća komada oružja, od kojih je 390 tisuća registrirano, a 186 tisuća je ilegalno (SAS, 2024). U vlasništvu građana 2023. godine bilo je ukupno 314 783 komada oružja, registriranih za držanje 47 470 komada, za držanje i nošenje 232 415 komada, te 34 898 komada oružja kategorije C (N1 Hrvatska, 2023). Pregledom osnovnih sigurnosnih pokazatelja stanja javne sigurnosti u Hrvatskoj možemo vidjeti da je korištenje oružja u padu u razdoblju od 2000. do 2023. godine.

Grafikon 1. Ukupan broj ubojstava u Hrvatskoj

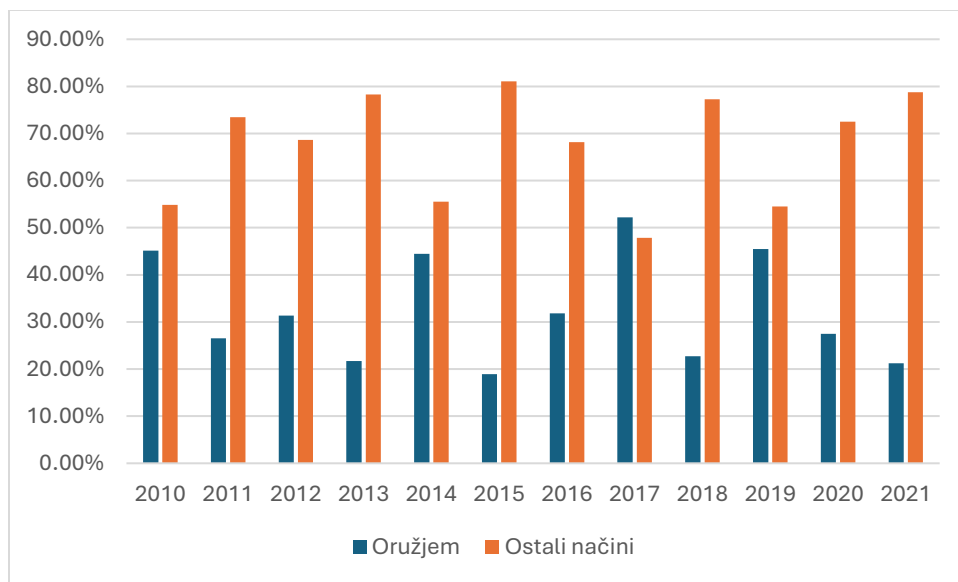
Izvor: (MUP, cit. prema Savić, 2011:383 i UNDOC, cit. prema OWD, 2024).

Grafikon 2. Stopa ubojstava na 100 tisuća stanovnika

Izvor: (UNDOC, cit. prema OWD, 2024).

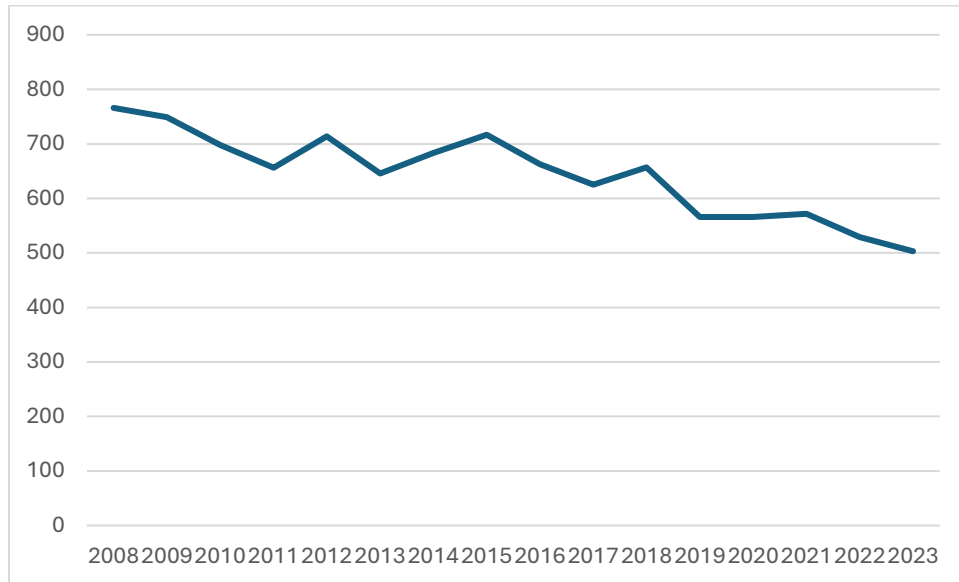
Grafikon 3. Način počinjenja ubojstava

Izvor: (UNDOC, cit. prema OWD, 2024).

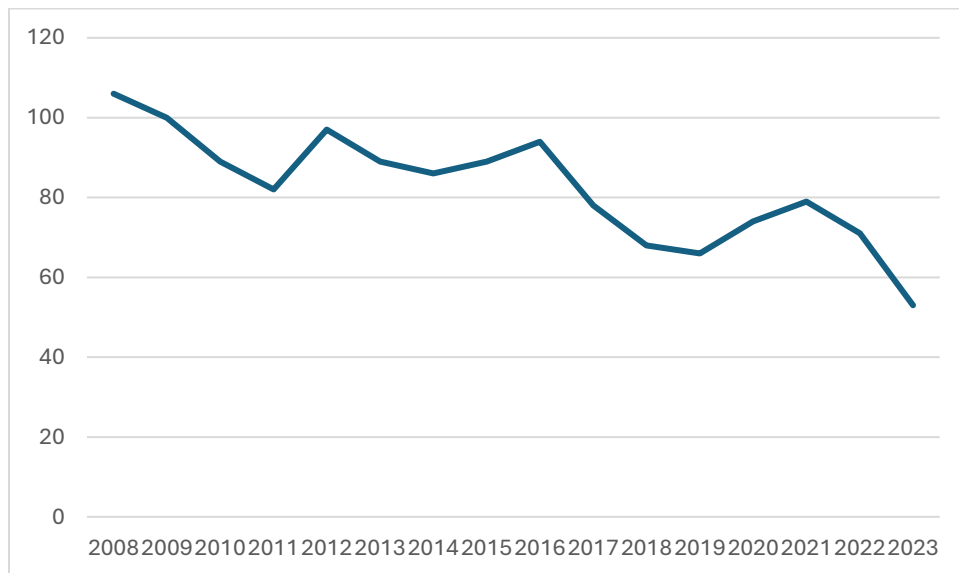
Iz **Grafikona 1.** možemo vidjeti da je broj ubojstava u Hrvatskoj od 2000. godine u znatnom padu, najveći broj bio je 2000. godine kada je bilo 101 ubojstvo, a najmanji 2018. godine kada su zabilježena 22 ubojstva. Povremeni rast broja ubijenih zabilježen je u sedam godina navedenog razdoblja, od kojih je najznatnija 2004. godina kada je broj narastao za 16 ubojstava. Broj ubojstava oružjem također se smanjio u navedenom razdoblju, ali u manjem intenzitetu, i pokazuje puno više oscilacija od ukupne brojke. Najveći broj ubijenih oružjem zabilježen je 2000. godine kada su bilo 42 takva ubojstva, a najmanju 2018. godine kada ih je zabilježeno 5. Rast broja ubojstava oružjem povremeno je zabilježen u devet godina, a najznatniji rast bio je 2004. godine kada je zabilježeno 12 ubojstva više od prethodne godine. **Grafikon 2.** prikazuje trend znatnog pada stope ubojstava u razdoblju od 2010. do 2021. godine. Najveći stopa zabilježena je 2010. kada je iznosila 1.42, a najmanja 2018. godine 0.58 na 100 tisuća stanovnika. Kada govorimo o stopi ubojstava u kojima je korišteno oružje, ona je isto pokazala tendenciju pada, uz određene oscilacije. Najveća brojka zabilježena je 2010. 0.64, a najmanja 2018. godine 0.12. Oscilacije u padu najviše se ogledaju u razdoblju od 2015. do 2017. godine, kada je stopa rasla s 0.16 na 0.57, uz veliki pad naredne godine. Iz **Grafikona 3.** možemo vidjeti da udio ubojstva oružjem varira iz godine u godinu unatoč velikom padu između prve, kada su takva ubojstva činila 45.16%, i posljednje godine kada ih je zabilježeno 21.21%. Jedino je 2017. godine zabilježeno da je oružje većinski način počinjenja ubojstava kada je njezin udio činio 52.17%.

Grafikon 4. Ukupan broj samoubojstava u Hrvatskoj

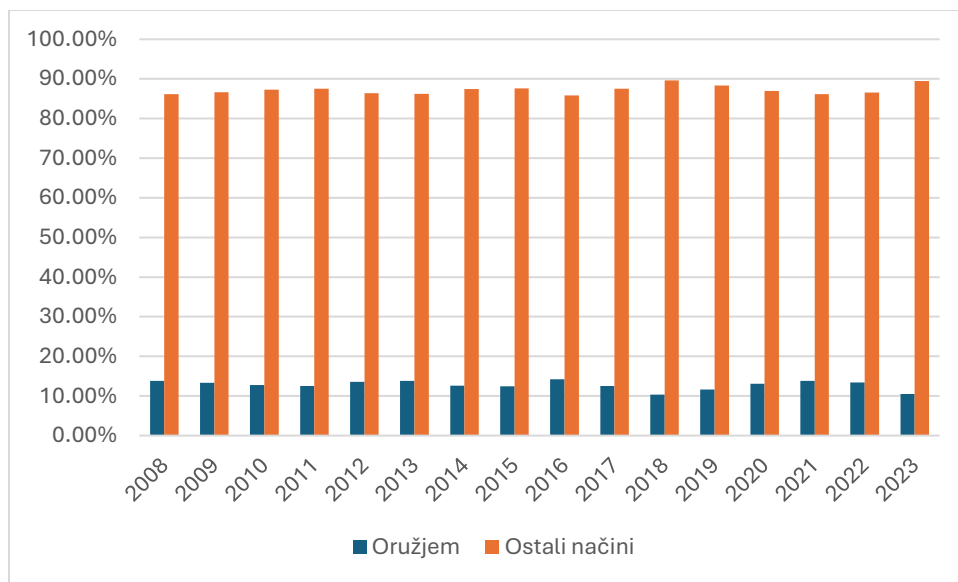
Izvor: Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultat rada 2008-2023

Grafikon 5. Ukupan broj samoubojstava oružjem

Izvor: Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultat rada 2008-2023

Grafikon 6. Udio načina dovršenih samoubojstava

Izvor: Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultat rada 2008-2023

Iz **Grafikona 4.** možemo vidjeti da je broj dovršenih samoubojstava u Hrvatskoj u padu od 2008. godine, kada je zabilježen najveći broj od 776. Najmanje samoubojstava dovršeno je 2023. godine – njih 503. Uz sveukupni pad, oscilacije broja samoubojstava možemo vidjeti u rastu između 2013. godine i 2015. kada je broj narastao za 71 samoubojstvo. **Grafikon 5.** prikazuje samoubojstva počinjena oružjem koji je također u ukupnom padu u navedenom periodu, uz određene oscilacije koje su trajale najdulje tri godine. Najveći broj samoubojstava oružjem počinjen je 2008. godine i iznosio je 106, najmanj broj zabilježen je prošle godine (2023.), kada su samoubojstvo oružjem dovršile 53 osobe. Najveći rast broja samoubojstva oružjem možemo vidjeti 2012. godine, kada je bilo 15 samoubojstava više nego godinu dana ranije. Najveći pad zabilježen je u razdoblju od 2016. do 2019. godine, kada je zabilježeno 28 samoubojstava manje u odnosu na prvu godinu. Na **Grafikonu 6.** možemo vidjeti da samoubojstvo oružjem predstavlja mali udio ukupnog broja samoubojstava. Udio takvih samoubojstava u većini godina nalazi se između 12% i 13%, uz dvije iznimke 2018. i 2023., kada ih je bilo oko 10.5%.

4.1.3 Fokusni događaji

(a) Slučaj Zavadlav

Filip Zavadlav počinio je 11. siječnja 2020. godine u središtu Splita trostruko ubojstvo automatskom puškom. Prvo je rafalnom paljbom ubio dvije osobe na motociklu, a zatim pet minuta

kasnije ubio još jednu žrtvu. Nakon trostrukog ubojstva Zavadlav je odbacio oružje i uputio se u svoj stan. Preko snimaka s društvenih mreža i medija na kojima Zavadlav šee ulicom sa AK-47 u ruci, prepoznao ga je djelatnik Centra za socijalnu skrb. On je odmah kontaktirao ubojicu i u razgovoru sa Filipovim ocem dogovorio sastanak u kafiću Borsalino, gdje se tri sata nakon ubojstva Zavadlav predaje policiji (Bane, 2020). Potencijalan motiv mogao se naći u teškom djetinjstvu i disfunkcionalnoj obitelji sa povijesti zlostavljanja i majkom narkomankom u kojoj je Zavadlav odrastao (Tenžera, 2023). Također brat mu je bio ovisnik koji je od ubijenih uzimao drogu na dug te je bio izložen konstantnim prijetnjama i fizičkim napadima. Nakon dva suđenja i šest promijenjenih odvjetnika, Zavadlav je 2023. osuđen na maksimalnih 40 godina zatvora. Ubojstva su šokirala mnoge, međutim dio građana je u Zavadlovim postupcima vidio borbu protiv sustava koji ne funkcionira. Tako se određeni dio senzibilizirane javnosti okupio na *Facebook* stranici „Pravda za Filipa“, koja je iskazivala podršku Zavadlavu i sakupljala novce za obranu (Index.hr, 2021). Ta podrška kulminirala je mimohodom "Pravda za sve - Otpor sustavu", čiji sudionici su smatrali njega simbolom sustava koji je zakazao i koji nije zaštitio ni žrtve ni počinitelje (Index.hr, 2020). Premijer Andrej Plenković osudio je anarhične poteze Zavadlava i najavio strože mjere u radu policije kada su u pitanju droge (Dnevnik.hr, 2020). Narativ o slučaju Zavadlav fokusirao se na rad državnih institucija i pitanje dostupnosti droge, tema oružja nije bila previše tematizirana posebice jer se podrijetlo korištenog oružja nikada nije utvrdilo.

(b) Napad na zgradu Vlade

Danijel Bezuk u jutarnjim satima 12. listopada 2020, uputio je rafalnu paljbu iz automatske puške AK-47 prema policajcu koji je osiguravao zgradu Vlade Republike Hrvatske. Nakon ispražnjenog spremnika, u sporednoj ulici mijenja okvir i vraća se pred zgradu Vlade ispred kojeg mu policijski službenici uzvraćaju paljbu. To je nagnalo Bezuka u bijeg tijekom kojeg odbacuje kalašnjikov i čini suicid pištoljem (Dešković, 2020).

U razdoblju dok je bježao, Danijel je objavio je status koji je glasio: "Dosta je bilo prevara i bezobzirnog gazenja ljuckih vrijednosti bez odgovornosti" (Miljuš i Jakubin, 2020). Prilikom pretresa kuće pronađene su dvije puške s optičkim ciljnicima i prigušivačima, te 1169 komada streljiva. Uhićen je Danijelov otac, bivši pripadnik Specijalne jedinica, zbog nedozvoljenog posjedovanja, izrade i nabavljanja oružja i eksplozivnih tvari (Vecernji.hr, 2020). Nakon događaja otkrilo se da je Bezuk na društvenim mrežama objavljivao fotografije koje su sadržavale snažne nacionalne simbole, vojnu tematiku i nacionalističke stavove. Uz fotografije u odjeći HOS-a,

snimke pjesama Marka Perkovića Thompsona objavio je i video u kojem puca iz snajpera uz opis „da sam jedan od njih, da skidam Srbe“. (Jutarnji.hr, 2020). Nakon napada premijer Andrej Plenković naglasio je radikalizaciju u društvu, osuđujući izjave određenih saborskih zastupnika za koje je rekao da potiču mržnju, netrpeljivost i nesnošljivost (Vijesti.hrt.hr, 2020a). Državno odvjetništvo zaključilo je da Bezuk počinio kazneno djelo terorizma, ali je kaznena prijava odbačena jer je počinio samoubojstvo te je utvrđeno da nije imao pomagača. Predsjednik države Zoran Milanović pozvao je u izjavi nakon napada da se dodatno poradi na zaštiti državnih institucija (Dnevnik.hr, 2020b). Predstavnik Kluba HDZ-a Ante Deur spominjao je u kontekstu napada oružje, apelirajući na građane da dragovoljno vrate opasno oružje (Vijesti.hrt.hr, 2020b). Osim njega saborska zastupnica Sandra Benčić potaknula pitanje ilegalnog oružja koje se nalazi u rukama građana i pozvala na borbu za smanjivanje takvog oružja (Palatinuš, 2020). Unatoč ovom slučaju i prethodnom u Splitu, uz rast broja legalnog oružja i poznatog problema ilegalnog oružja nisu se stvorili uvjeti za provođenje reformi oružja. Rasprave su se fokusirale na zaštitu visokih dužnosnika i državnih institucija, što je dovelo do podizanja mjera zaštite šticećenih osoba i objekata (Žabec, 2020).

4.2 TOK POLITIKA

4.2.1 Zakon o oružju 1992.

Označio je prvi zakon o oružju donesen od osamostaljenja. Oružje je svrstano u šest kategorija: vatreno, zračno, plinsko, rasprskavajuće, hladno i oružje s tetivom. Oružje se još dijeli prema dužini na kratko i dugačko, te prema mehanizmu na repetirajuće, poluautomatsko i automatsko. Zakonom se zabranjuje posjedovanje šest kategorija oružja, četiri se smatraju oružjem za vojnu i policijsku upotrebu, a ostale dvije kategorije odnose se na rasprskavajuće i hladno oružje. Kada govorimo o namjeni oružje se može koristiti za lov, šport i samoobranu. Lovačko i športsko oružje se odobrava za držanje i nošenje, a oružje za samoobranu radi držanja ukoliko postoji opravdani razlog. Zakon uvodi koncept pravnih osoba koji mogu držati oružje radi zaštite svoje ili imovine koju koriste. Takvim osobama omogućena je nabava kratkog vatrenog, lovačkog, repetirajućeg, dugog vatrenog, te vojnog ili policijskog oružja.

Građani za izdavanje odobrenja za nabavu oružja moraju zadovoljiti sljedeće uvjete: 1.) punoljetnost 2.) ne smiju biti osuđivani ili se voditi postupak za teška kaznena djela, 3.) ne smiju

biti kažnjeni prekršajem koji bi mogao upućivati na zlouporabu oružja, 4.) ne smiju postojati druge okolnosti, prekomjernog konzumiranja alkohola ili narušenih odnosa, 5.) trebaju imati opravdani razlog za nabavku, 6.) trebaju biti zdravstveno sposobni, 7.) trebaju imati tehničko znanje i poznavati propise. Zdravstvena sposobnost dokazuje se uvjerenjem ovlaštene zdravstvene organizacije. Tehničko znanje i poznavanje propisa dokazuju se lovačkim ispitom za lovačko oružje, za športsko potvrdom aktivnog članstva u športskoj streljačkoj organizaciji i za kratko oružje - potvrdom o osposobljavanju MUP-a. Odobrenje za nabavku vrijedi šest mjeseci i mora se vratiti ako nije iskorišteno. Nabavljeno oružje potrebno je registrirati u roku od osam dana, čime se izdaje oružni list na ime vlasnika ili za najviše tri sukorisnika. Pravnim osobama izdaje se odobrenje za držanje oružja koje traje dvije godine, oni smiju davati oružje na korištenje samo djelatnicima na poslovima zaštite njihove imovine. Oružni list neće biti izdan ako se ne može dokazati podrijetlo oružja, oružje nema žig ili se utvrdi postojani razlog za odbijanje.

Članci 30.-33. propisuju sakupljanje starog oružja, koje ima povijesnu vrijednost, dotrajalo je i neupotrebljivo. Građani smiju držati do tri primjerka bez odobrenja, za više im je potrebna dozvola. Takvo oružje mora biti trajno zatvoreno, ne smije se nositi i upotrebljavati, niti nabavljati, držati ili praviti streljivo. Također, postoje kategorije oružja koje se mogu nabaviti bez odobrenja ili prijave, kao što su dekorativni suveniri i imitacije oružja

Oružje i streljivo moraju biti čuvani zaključani i odvojeni od neovlaštenih osoba. Oružje je zabranjeno upotrebljavati u javnosti ili na mjestu gdje ugrožava sigurnost ljudi, oružje za samoobranu mora biti skriveno. Lovačko i športsko oružje ne smije se koristiti izvan lovišta ili strelišta, te se mora prenositi u navlakama ili kovčezima nenapunjeno. Ukoliko građanin ili pravna osoba utvrdi nestanak oružja, mora odmah prijaviti to saznanje policijskoj upravi. Ako postoji opravdana sumnja o zdravstvenoj sposobnosti osobe, nadležna tijela mogu uputiti vlasnika ili korisnika oružja na zdravstveni pregled. Oružje može biti privremeno oduzeto i prije okončanja postupka ukoliko se radi o hitnim mjerama radi zaštite javnog poretka, a vodi ga policijska uprava.

Poduzeća za proizvodnju oružja moraju imati odobrenje za obavljanje takve djelatnosti. Poduzeća, kako bi započela s radom, moraju dostaviti popis osnivača i osoba zaduženih za vođenje. Također, moraju zadovoljiti uvjete prostora, nakon čega moraju započeti proizvodnju u roku od godinu dana. Za rad poduzeća ili prodavaonice za promet oružja i streljiva također moraju dobiti odobrenje MUP-a. Njihova djelatnost uključuje prodaju na veliko i malo, smještanje i čuvanje oružja i

streljiva. Za prijevoz oružja potrebno je odobrenje koje izdaje policijska uprava s čijeg područja započinje prijevoz, a ukoliko se radi o prijevozu preko državne granice, onda MUP-a. Nadležna tijela ovlaštena su obavljati preglede, zabraniti proizvodnju ili promet oružja u slučaju nepravilnosti te poduzeti druge propisane mjere (Zastupnički dom Sabora, 1992).

4.2.2 Zakon o oružju 2007.

Novi zakon doneseni su detaljniji i specifičniji propisi u odnosu na prethodni zakon. Smanjen je broj kategorija oružja, na A, B, C i D. Oružje kategorije A je zabranjeno, a čine ga vojni projektili, automatsko oružje, skriveno vatreno oružje, streljivo s probojnim, eksplozivnim ili zapaljivim projektilima, ekspanzijsko streljivo, vojno oružje, eksplozivna oružja, poluautomatsko oružje koje slični na automatsko oružje. Za oružje kategorije B potrebno je odobrenje, a čine ga repetirajuće kratkocijevno i dugocijevno poluautomatsko vatreno oružje s tri ili više naboja, jednostrijelno kratkocijevno oružje sa središnjom udarnom iglom i s rubnim paljenjem, repetirajuće dugocijevno s glatkom ili užlijebljenim cijevima, jednostrijelno kratko cijevno oružje s rubnim paljenjem, jednostrijelno dugocijevno oružje s glatkim cijevima i staro oružje. Za oružje kategorije C nije potrebna dozvola, ali je potrebna prijava nadležnim tijelima, poput plinskog oružja, reprodukcije i mužari. Posljednju kategoriju D nije potrebno prijaviti, poput zračnog oružja i oružja s tetivom.

Novim zakonom za nabavu oružja potrebno je zadovoljiti šest općih i dva posebna uvjeta. Opći uvjeti uključuju: minimalno 21 godinu starosti, opravdan razlog za posjedovanje oružja, neosuđivanost za teška kaznena djela, nevođenje postupaka za prekršaje s elementima nasilja, nepostojanje okolnosti koje bi mogle ukazivati na zloupotrebu oružja, te osigurane uvjete za siguran smještaj oružja. Posebni uvjeti su: zdravstvena sposobnost potvrđena od ovlaštenih zdravstvene ustanove svakih pet godina te poznavanje pravilne uporabe oružja i propisa. Uvjeti dokazivanja uporabe i znanja propisa ostali su isti.

Fizičke osobe mogu tražiti dozvolu za nabavu oružja za samoobranu, lov i športsko strjeljaštvo. Osoba za prvu kategoriju mora dokazati da je njezina osobna sigurnost u tolikoj mjeri ugrožena da aktivnosti i mjere sigurnosnih institucija ne mogu osigurati dostatnu zaštitu. Odobrenje za nabavu oružja izdaju se: 1.) radi držanja ili nošenja za samoobranu, 2.) radi držanja za športsko oružje i 3.) radi držanja i nošenja za lovačko oružje. Pravne osobe mogu nabaviti oružje kategorije B pod uvjetom da imaju opravdani razlog, da odgovorna osoba ispunjava opće i posebne uvjete, te da postoji siguran prostor za smještaj i čuvanje oružja. Fizičkim osobama izdani oružni list vrijedi

dok i uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti. Pravnim osobama odobrenje za držanje oružja povećano je na rok od deset godina. Razlozi odbijanja izdavanja oružnog lista ostali su isti. Novi zakon uvodi potrebu za odobrenjem za sakupljanje starog oružja, s iznimkom za muzeje. Oružje se mora nositi zajedno s oružnim listom, smije biti prodano ili predano samo osobama koje imaju odobrenje za nabavu oružja ili oružni list. Novi zakon uveo je mogućnost posudbe oružja za lov, šport i staro oružje osobama koje imaju oružni list ili odobrenje za takvu vrstu oružja. Smanjen je sa 60 na 15 dana rok dostave potvrde o zdravstvenoj sposobnosti nadležnim tijelima osobama upućenim iz opravdane sumnje.

Stranci s poslovnom dozvolom ili stalnim boravkom koji ispunjavaju opće i posebne uvjete mogu dobiti dozvolu za oružje. Oružje se može unijeti u zemlju na temelju odobrenja nadležnog tijela te granična policija potvrđuje unos izvješćujući o tome nadležna tijela. Državljeni članica EU oružje mogu unijeti oružje koje je upisano europsku oružnu propusnicu, čije unošenje mora odobriti nadležna tijela koji izdaju odobrenje na rok od jedne godine. Lovci i športski strijelci smiju unositi do tri komada oružja i 500 komada streljiva za svako oružje. Civilnim streljima uvedena je iznimka za maloljetničko bavljenje športskim streljaštvom uz nadzor. Novim Zakonom protiv građana koji prijave nedozvoljeno posjedovanje oružja policijskoj postaji ili upravi neće biti pokrenuti prekršajni ili kazneni postupci. Fizičke osobe kojima je izdan oružni list za držanje oružja kategorije A, koje su stekle kao ratni plijen, dužne su u roku jedne godine dostaviti potvrdu o trajnom onesposobljavanju oružja u radnjama s odobrenjem MUP-a (Hrvatski sabor, 2007b).

4.2.3 Zakon o nabavi i posjedovanju oružja građana 2018.

Novim Zakonom omogućeno je posjedovanje oružja za državljane članica Europskog gospodarskog prostora (EGP) ili Švicarske Konfederacije koji imaju stalni ili privremeni boravak. Oružje se dijeli na vatreno oružje A, B i C kategorije te ostalo oružje kategorije C i D. Novim Zakonom kategorija A dobila je u nabrojenom oružju detaljniji opis oružja te su uvedene specifične zabranjene vrste poluautomatskog vatrene oružja, oružja s prigušivačem, prepravljeno automatskog oružja i vatrene oružja prepravljeno za ispaljivanje streljiva bez projektila. Za oružje kategorije B novi Zakon uveo je više specifičnosti oko spremnika i ležišta naboja, razliku između oružja s rubnim paljenjem i središnjom udarnom iglom. Također, uvedene su tri nove stavke takvog oružja: 1.) dugo vatreno oružje s jednostrukim okidanjem i glatkim cijevima, stavljeno na tržište 14. rujna 2018. ili nakon tog datuma, 2.) jednostrijelno dugocijevno oružje s

kombinacijom glatkih i užlijebljenih cijevi i 3.) poluautomatsko plinsko oružje koje se može lako prepraviti. U kategoriju C uvedena su zračna oružja, staro oružje, oružje s tetivom sile natega 450 N, onesposobljeno vatreno oružje prema EU standardima, vatreno oružje prepravljeno za ispaljivanje streljiva bez projektila i kubure. U posljednjoj kategoriji D specificirano je zračno oružje izrađeno za *airsoft* i *paintball*, oružju s tetivom dodana je sila natega do 450 N.

U propisane isprave oružja dodana je europska oružna propusnica, razlikuju se odobrenja oružja kategorije B i C te se ukida odobrenje za nabavu streljiva kao zasebna isprava. Novim zakonom opći uvjeti su pretežito ostali isti, uvedene su iznimke za dobnu granicu s 21 na 18, maknuta je stavka koja ukazuje na okolnosti koje mogu dovesti do moguće zloupotrebe oružja. Posebni uvjeti su ostali isti.

Novim Zakonom uvedena je procjena povjerenstva nadležnog tijela za opravdan razlog nabave oružja. Građani su i dužni pisanim putem potvrditi uvjete smještaja i čuvanja oružja koje mogu provjeriti policijski službenici. Zdravstvena sposobnost dokazuje se uvjerenjem o zdravstvenoj sposobnosti uz prethodno mišljenje izabranog doktora primarne medicine i izabranog psihijatra koji su ovlašteni od strane Ministarstva zdravstva. Zdravstvene ustanove koje provode preglede moraju ispunjavati specifične tehničke i kadrovske uvjete, uključujući zapošljavanje specijalista kao što su psihijatri, oftalmolozi i psiholozi. Osoba koja želi nabaviti oružje mora dati pisanu suglasnost da njezin liječnik može obavijestiti nadležna tijela o promjeni zdravstvenog stanja. Ovlašteni obrti sada mogu provoditi osposobljavanje za oružje. Pravosudna tijela obvezna su svakih pet godina provjeravati ispunjava li vlasnik sve uvjete za posjedovanje oružja.

Europska oružna propusnica izdaje se vlasnicima oružja s odgovarajućim oružnim listom i omogućuje putovanje s oružjem kroz EGP i Švicarsku bez prethodnih odobrenja. Propusnica se izdaje na temelju potvrde nadležne organizacije za članove streljačkih ili streličarskih klubova. Odobrenje za sakupljanje oružja kategorije B ili C izdaju nadležna tijela onima koji ispunjavaju opće i posebne uvjete. Takvo oružje ne smije se nositi, ni upotrebljavati, već samo prenositi radi popravka, prepravka ili izlaganja. Građani moraju pažljivo rukovati oružjem, održavati ga ispravnim, i ne smiju ga koristiti na javnim mjestima. Lovačko oružje smije se koristiti prema lovačkim propisima, a sportsko oružje na civilnim streljštima. Djeca smiju koristiti određeno oružje uz nadzor od devete godine na streljštima, a za lov od 17 godina i šest mjeseci.

Nositelji europske oružne propusnice mogu unijeti oružje u Hrvatsku za lov, sportska natjecanja ili rekonstrukciju povijesnih događaja uz odgovarajući dokaz. MUP izvješćuje Europsku komisiju i države članice o vatrenom oružju čiji je prijenos dozvoljen na teritoriju Hrvatske. Državljeni Hrvatske, EGP-a i Švicarske mogu uz odobrenje nabaviti vatreno oružje iz tih država i moraju ga registrirati u roku od osam dana.

Zakon uvodi novi središnji informacijski sustav MUP-a za vođenje evidencije izdanih odobrenja, propusnica i dozvola, koji sadrži podatke potrebne za praćenje i identifikaciju vatrenog oružja. Podaci se čuvaju do 30 godina nakon uništenja oružja, a nadležna tijela imaju pristup evidencijama u roku do deset godina, odnosno do 30 godina za sprječavanje, istragu i progon kaznenih djela. Građani koji posjeduju zračno oružje prema starom Zakonu dužni su ga prijaviti u roku od godinu dana od stupanja novog Zakona na snagu. (Hrvatski sabor, 2018c).

4.2.4 Kampanje vraćanja oružja

Kako bi se smanjio broj ilegalnog oružja, streljiva i eksplozivnih naprava zaostalih iz rata, pokrenuti su programi dragovoljne predaje ilegalnog oružja. Oni su se sastojali od početne faze razvoja i provedbe programa (1993.-2002.), kampanja podizanja svijesti (2007.-2014.) i program prikupljanja oružja koji traje od 2007. godine do danas (Dragović i drugi, 2018: 90).

Prva faza odvijala se u razdoblju od 1993. do 2002. godine kada je provedeno šest kampanja dobrovoljne predaje ilegalnog oružja. Između 1996. i 1997. godine uvedena je novčana naknada za predaju oružja, koja je rezultirala velikom predajom oružja, u vrijednosti od 4 milijuna eura (Dragović i drugi, 2018:90). Tijekom ove faze prikupljeno je 33 tisuće komada vatrenog oružja, 5 milijuna komada streljiva i 1,5 milijuna eksplozivnih naprava (Dragović i drugi, 2018:91).

a) Zbogom oružje

Unatoč ranijim naporima, MUP je 2001. godine zaključuje da je i dalje velika količina ilegalnog oružja u rukama građana. Iz tog razloga se pokreće program amnestije i povratka oružja pod nazivom *Zbogom oružje*. Ovaj program, pod koordinacijom MUP-a, uključio je širok spektar partnera: druga ministarstva, braniteljske udruge, streljačke klubove, ženske organizacije, lovačke udruge, medije i civilno društvo. Ključnu ulogu u kampanji imala je medijska kampanja koja je obuhvatila različite vrste javnih medija, uključujući televizijske i radijske postaje, novine i internetske stranice. U kampanji su sudjelovale 54 od 110 privatnih TV i radio postaja, koje su

pružile besplatan prostor za emitiranje promotivnih sadržaja. Kampanja je bila usmjerena prvenstveno na veterane i hrvatske vojnike putem Ministarstva obrane i udruga veterana.

Ova kampanja rezultirala je značajnim uspjehom: između veljače 2001. i siječnja 2003. godine vraćeno je 6,5 tisuća komada oružja, 67 tisuća eksplozivnih naprava, 2,3 milijuna komada streljiva i 3700 kilograma eksploziva. Uz to, podneseno je 11 tisuća zahtjeva za registraciju i legalizaciju oružja. Iako se kampanja "Zbogom oružje" pokazala kao najuspješnija dotad, otkrila je i da građani još uvijek posjeduju velike količine ilegalnog oružja, što je ukazalo na potrebu za daljnjim kampanjama i podizanjem svijesti o opasnostima koje ilegalno oružje predstavlja za društvo. (SEESAC, 2006:53).

b) Manje oružja, manje tragedija

Dana 25. rujna 2007. godine pokrenuta je kampanja "Manje oružja, manje tragedija" kroz suradnju između MUP-a i Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP). Glavni cilj ove kampanje bio je podizanje svijesti o opasnostima nestručnog rukovanja oružjem i minsko-eksplozivnim sredstvima. Očekivalo se da će podizanje opće svijesti potaknuti dragovoljnu predaju oružja i osigurati sigurniju budućnost u kojoj bi se zloupotreba oružja svela na najmanju moguću mjeru.. Kampanju je pratilo donošenje novog Zakona o oružju 2007. godine, koji je omogućio legaliziranje dozvoljenih vrsta oružja i predaju sveg oružja bez pravnih posljedica. Nacionalna kampanja, provedena od listopada 2007. do ožujka 2008., uključivala je sudjelovanje predstavnika MUP-a, UNDP-a, nevladinih organizacija i javnih osoba koje su dijelile edukativne letke, informirale građane o akciji i novom Zakonu, te pružale odgovore na pitanja i upute o načinima dragovoljne predaje oružja. Kampanja se pokazala izuzetno uspješnom te se smatra jednom od najučinkovitijih u povijesti UN-a. Ova kampanja je bila izuzetno uspješna i smatra se jednom od najučinkovitijih u povijesti UN-a. U prvih osam mjeseci predano je 697 komada automatskog oružja, 14.741 komad rasprskavajućeg oružja, 1.001 komad dozvoljenog oružja, 644 tisuće komada streljiva i 720,62 kilograma različitih eksploziva (MUP, 2024a). Kampanja je dodatno proširena potpisivanjem dokumenta "Uništenjem oružja za razvoj zajednica" između MUP-a i UNDP-a, čime je osiguran kontinuitet aktivnosti. U razdoblju 2010.-2011. kampanja je dobila novi slogan i vizualni identitet: "Riješite se oružja bez sankcija i učinite svoj život sigurnijim". Vizualni identitet nove faze kampanje prikazivao je dijelove tijela osoba ozlijeđenih oružjem, čime se željelo ukazati na trajne posljedice i potencijalne tragedije koje mogu zadesiti svakoga. U sklopu modernizacije 2020. godine, kampanja je dobila novo ruho i naziv "Učinite svoje okruženje sigurnijim". Proizvedeni

su novi promotivni materijali poput letaka, plakata, majica, kapa, te su izrađeni internetska stranica i profili na društvenim mrežama. Sveukupno, u razdoblju od 2007. do 2022. godine, građani su predali 6.105 kilograma eksploziva, 16,5 tisuća komada različitog oružja, 340 tisuća komada minsko-eksplozivnih sredstava i 6 milijuna komada streljiva. (MUP, 2024a).

4.3 TOK POLITIKE

4.3.1 Istraživanje o pješačkom i lakom oružju u Hrvatskoj

Projekt SEESAC proveo je 2006. godine istraživanje javnog mnijenja o pješačkom i lakom oružju (SALW) u Hrvatskoj, koje je jedino te vrste do danas. U istraživanju je sudjelovalo 30 stručnjaka, provedena je anketa u domaćinstvima s uzorkom od tisuću ispitanika i organizirano je pet rasprava žarišnih skupina. U njima je sudjelovalo 8 do 12 sudionika koji su izabrani kao uzorak s obzirom na dob, spol i obrazovanje (SEESAC, 2006:1).

Prvo pitanje tražilo je ispitanike da potvrde imaju li u domaćinstvu oružja i koliko, a drugo je tražilo ispitanike da procjene prosjek količine oružja po domaćinstvima. Na temelju odgovora, SEESAC je procijenio da u Hrvatskoj postoji 597 458 komada ilegalnog oružja, odnosno da 12.9 stanovništva posjeduje ilegalno oružje. Ta brojka je slična onoj procijenjenoj u Bosni i Hercegovini koja ima 13.2 posto, a veća od Srbije i Albanije koje imaju 8 i 9 posto (SEESAC, 2006:3-4).

U ispitivanju dvije trećine ispitanika izrazilo je ozbiljnu zabrinutost zbog dostupnosti i uporabe oružja u njihovoj zajednici, slični rezultat imale su i žarišne skupine čijih je 68 posto sudionika smatralo oružjem kao glavnu prijetnju sigurnosti. Anketa je utvrdila i razlike u percepciji oružja na razini urbane i ruralne populacije. 70 posto ispitanike urbanih sredina oružje je zabrinjavalo, a 80 posto ih je smatralo da u državi ima previše oružja, nasuprot ruralnih 50 posto na prvi problem i 70 posto drugi. 60 posto ispitanika smatralo je da je najviše oružja u rukama kriminalnih skupina, 50 posto među braniteljima, 25 posto u čitavom društvu, 20 posto u domaćinstvima, a mali dio od 6 posto je rekao da se nalazi u srpskoj manjini (SEESAC, 2006:26-27).

Ispitivanje percepcije posjedovanja i vlasništva oružja pokazalo je kako 40 posto ispitanika smatra da ljudi nikada ne bi trebali rukovati oružjem. Većina sudionika u žarišnim skupinama smatra da bi oružje trebalo ograničiti na policiju i možda lovce. Glavni razlog za posjedovanja oružja, prema mišljenju ispitanika je većinom za samoobranu, 40 posto smatra zaostalim iz rata, 30 posto lov, a

tradicija 7 posto. Čak 81 posto ispitanika nikada ne bi posjedovali oružje, nasuprot 16 posto koji bi. Glavni razlog navode jer ne vole oružje 63 posto, ne treba im 42 posto, opasnost za obitelj 36 posto i opasnost za zajednicu 11 posto. Na upit o količini oružja u zajednici, 30 posto je odgovorilo da nema oružja ili da ga jedva ima, 44 posto je izjavilo da u zajednici ima oružja, a 26 posto je odbilo odgovoriti. Na pitanje o stvarnoj količini oružja koje drže hrvatski državljani u svojim domovima, 40 posto je odgovorilo da ne zna ili je odbilo odgovoriti, 36 posto je reklo da je jedan komad oružja po domaćinstvu, a 12 posto smatra da ga ima i više (SEESAC, 2006:28-30).

Iako je SEESAC organizirao obuku za 12 osoba vezano uz SALW između 2003. i 2005. godine, nije se razvila nijedna udruga koja bi preuzela inicijativu po pitanju oružja. Nekoliko udruga, poput Crvenog križa i Helsinškog odbora, tek je marginalno dotaklo ovu temu. Najaktivnija po pitanju oružja bila je Udruga hrvatskih branitelja dragovoljaca Domovinskog rata, koja je provodila tečajeve o svijesti o oružju u osnovnim školama i sudjelovala u kampanjama predaje oružja (SEESAC, 2006:53-55).

4.3.2 Političke reakcije

a) Socijaldemokratska partija (SDP)

SDP podržao je zakon iz 2007. godine u prvom čitanju, smatrajući ga korisnim za uvođenje reda i usklađivanje s EU, ali uz sumnju u njegovu učinkovitost za rješavanje problema nelegalnog oružja (Hrvatski sabor, 2006a). U drugom čitanju protivili su se zakonu jer zanemaruje problem ilegalnog oružja i predložili su bolje definicije za prikupljanje podataka o obiteljskim odnosima pri izdavanju dozvola (Hrvatski sabor, 2006b). U trećem čitanju naglašavali su potrebu za stimulacijom vraćanja ili onesposobljavanja ilegalnog oružja i predložili prebacivanje kaznenih odredbi za ilegalno oružje iz prekršajnog u Kazneni zakon (Hrvatski sabor, 2007a). Godine 2018. SDP je u prvom čitanju složio se sa ukidanjem administrativnih i financijskih prepreka za vlasnike oružja, te su predložili modernizaciju kroz uvođenje digitalnih oružanih listova koji bi olakšali evidenciju i kontrolu oružja (Hrvatski sabor, 2018a). U drugom čitanju podržali su zakon s posebnim naglaskom na način izrade zakona, glavne promjene koje omogućuju administrativno rasterećenje uz kritiku da je glavni problem oružja u Hrvatskoj ilegalno oružje (Hrvatski sabor, 2018b).

b) Hrvatska demokratska zajednica (HDZ)

Predlagatelj oba zakona bila je Vlada koja je bila vođena HDZ-om, tako da su oba zakona naišli na podršku te stranke. U prvom čitanju zakona iz 2007. HDZ je podržao zakon, uz predlaganje oštrijih mjera za nelegalno posjedovanje oružja (Hrvatski sabor, 2006a). U drugom čitanju naglašavali su tehničku ispravnost i kampanje vraćanja oružja (Hrvatski sabor, 2006b). Kod drugog zakona u prvom čitanju podržavali su povećanje dobne granice i ukidanje obveze liječničkog pregleda svakih 5 godina i ukazali su na problem ilegalnog oružja (Hrvatski sabor, 2018a). U drugom čitanju naglašavali su važnost kontrole sigurnog smještaja i čuvanja oružja (Hrvatski sabor 2018b).

c) Ostale stranke

Hrvatska socijalno-liberalna stranka (HSL) 2007. godine podržavala je zakon, zalagali su se za smanjenje količine oružja među građanima, rigoroznim kontrolama i bolju edukaciju o sigurnom rukovanju oružja, ali uz zabrinutost zbog neefikasnosti mjera kontrole ilegalnog oružja u trećem čitanju (Hrvatski sabor, 2007b). Hrvatska stranka prava (HSP) 2007. godine podržavala je strožu kontrolu i sankcije za ilegalno posjedovanje, u drugom čitanju naglasili su važnost kontrole zbog sigurnosti i utjecaja Domovinskog rata (Sabor, 2006b). Hrvatska narodna stranka (HNS) podržavala je zakon u drugom čitanju 2007. godine uz potrebu za strožim kaznama i usklađivanjem s EU legislativom (Hrvatski sabor, 2006b). Hrvatska seljačka stranka (HSS) 2007. godine u drugom čitanju izrazila je zabrinutost zbog povećanih troškova za legalne vlasnike oružja i administraciju te su najavili da neće podržati zakon ukoliko njihovi amandmani ne budu prihvaćeni. Istarski demokratski sabor (IDS) 2007. godine u drugom čitanju podržavao je održavanje domaće proizvodnje oružja i minimalizaciju oružja u društvu (Hrvatski sabor, 2006b). Stranka Živi zid 2018. godine u drugom čitanju naglašavala je problem ilegalnog oružja kao glavnog izvora kriminala te podržavala rasterećenje policije od nenajavljenih kontrola (Hrvatski sabor 2018b). Stranka Most 2018. godine u drugom čitanju podržavala je smanjenje administrativnih procedura, ali su kritizirali neprihvatanja stručnih primjedbi prilikom nabave oružja, zagovarali su detaljniju kontrolu nabave i registracije oružja, te preciznije definiranje postupaka i pravila za civilnu upotrebu oružja (Hrvatski sabor, 2018b).

5. ANALIZA SAD-a

5.1 TOK PROBLEMA

5.1.1 Kolonijalno nasljeđe

Pravo na nošenje oružja u britanskom običajnom potječe iz vremena germanskih plemena, kada su svi sposobni muškarci bili obvezani imati oružje i u slučaju poziva kralja sudjelovati u obrani od invazije, unutarnje pobune ili sličnog razloga. U srednjem vijeku razvijen je koncept obrambenog sustava u kojem su oružane snage bile podijeljene u tri kategorije. Vitezovi, zatim odabrani *fyrdi* poluprofesionalni vojnici koji su se bavili drugim profesijama, te veliki *fyrdi* koji su se sastojali od svih vojno sposobnih muškaraca u određenoj dobi koji su u svojim domovima morali držati nekakvo oružje (Adams, 1996:41). U Engleskoj zbog nedostatka stalne vojske i problema s nasilnim zločinima, svaki građanin imao je dužnost održavati red, a to pravo je formalno potvrđeno u Deklaraciji o pravima iz 1689. godine. Tom deklaracijom zajamčeno je: „Pravo protestanata je da imaju oružje za svoju obranu, prikladno njihovim uvjetima i kako je dopušteno zakonom“ (Adams, 1996:45). Time se štitilo pravo pojedinaca da drži i nosi osobno oružje na miran način, što je kasnije doprinijelo razvoju koncepta samoobrane (Adams, 1996:45).

Doseljenici u nove kolonije nisu imali plan samo ustanoviti stabilne zajednice, već je cilj njihovih političkih vođa bio u svoju vlast ugraditi slobode Engleza. Službena politika britanske Krune, koja je imala veliku ulogu u naseljavanju kolonija, je bila jamčenje jednakih prava kolonistima kao da su rođeni i borave u Engleskoj (Kraus i Kostadinov, 2008:52). Prava u tadašnje doba smatrala su se sredstvima ispunjenja građanskih dužnosti. Tako su pojedinci imali obvezu pomoći predstavnicima krune u uspostavljanju reda kada su na to pozvani te nošenje oružja nije bilo dozvoljeno već se očekivalo (Cornell, 2018:15). Pravo na oružje bilo je limitirano prema vjeri i klasi, što se posebice odražavalo po pitanju tko smije putovati s oružjem. Zbog sukoba s Francuzima za prevlast, u Sjevernoj Americi uspostavljena je stajeca vojska koja je izazivala nelagodu i zabrinutost krajem 18. stoljeća u kolonijama. Odnosi su u prvi plan stavili pitanje milicija i njihove kontrole jer su kolonisti osnivali paralelne milicije čiji su sukobi s engleskom vojskom doveli do rasta napetosti i Američke revolucije.

5.1.2 Fokusni događaji

Kada postojeći problem s oružjem i velikim brojem preminulih godišnje bude potaknut fokusnim događajima poput katastrofa, dolazi do poticanja percepcije hitnosti njegova rješavanja. Masovne pucnjave su događaji koje karakterizira veliki broj poginulih, a u Americi se njihova brojka znatno povećala u posljednjih 20 godina. Posebna vrsta masovnih pucnjava koja šokira javnost odvija se u obrazovnim ustanovama poput osnovnih i srednjih škola te fakulteta. U tim slučajevima dolazi do stradavanja velikog broja učenika koji bi se trebali nalaziti u sigurnom okruženju, što uvelike šokira i senzibilizira javnost po pitanju oružanog nasilja. Broj takvih katastrofalnih događaja porastao je s 18 u 2008. godini na 82 slučaja u 2023. godini (Matthews, 2024). U sljedećem dijelu bavit ćemo se dvama primjerima takvih zločina koji su potaknuli reakciju građana.

a) Columbine

Razdoblje 1990-ih, uz visoku stopu kriminala, dovelo je do pojave slučajeva kojima je jedan ili više pojedinaca pokretalo masovne pucnjave u školama. Iako nije bio prvi takav slučaj, pokolj u srednjoj školi Columbine rezultirao je najvećim šokom među građanima. Tog 20. travnja 1999. godine dvojica učenika ušli su u srednju školu naoružana pištoljem, sačmaricama i eksplozivom. U roku od 15 minuta ubili su 12 učenika i jednog profesora te ozlijedili još 23 osobe (Spitzer, 2023:157). Nakon izvršenog pokolja, oba počinitelja su počinila samoubojstvo. Masakr u Columbineu srušio je percepciju da se oružani zločini događaju u siromašnim afroameričkim zajednicama, počinitelji su obojica bili bijelci, tinejdžeri, pripadnici srednje klase iz predgrađa (Carlson, 2020:98). Istraga je pokazala da su mladići planirali napad na školu, a oružje su im nabavili prijatelji koji su bili punoljetni. Počinitelji su iskoristili rupu u zakonu koja omogućuje kupnju privatnim osobama na izložbama oružja od prodavača bez provjera prošlosti ili razdoblja čekanja (Spitzer, 2023:157). Osim što je šokirao javnost, napad je pokazao nedostatke u praksi policije i specijalnih jedinica, koje su u sličnim slučajevima primijenjivali osiguravanje oko mjesta događaja i čekanje pregovarača. Od početka napada do dolaska specijalnih jedinica prošlo je 45 minuta te im je trebalo još tri sata da pregledaju i osiguraju cijelu školu, što je utjecalo na mogućnost preživljavanja ranjenih (Carlson, 2020:99). Događaj je doprinio razvijanju fenomena aktivnog pucača i promjeni taktike u kojoj policija nastoji prvo zaustaviti pucača pa tek onda pomoći žrtvama (Carlson, 2020:99). Javnost je glavnim čimbenikom oružanog nasilja smatrala

oružje te su naknadne ankete pokazale da dvije trećine građana podržava strože zakone o oružju i da 87% podržava obvezni sustav provjera na sajmovima (Kamal i Burton, 2018:327).

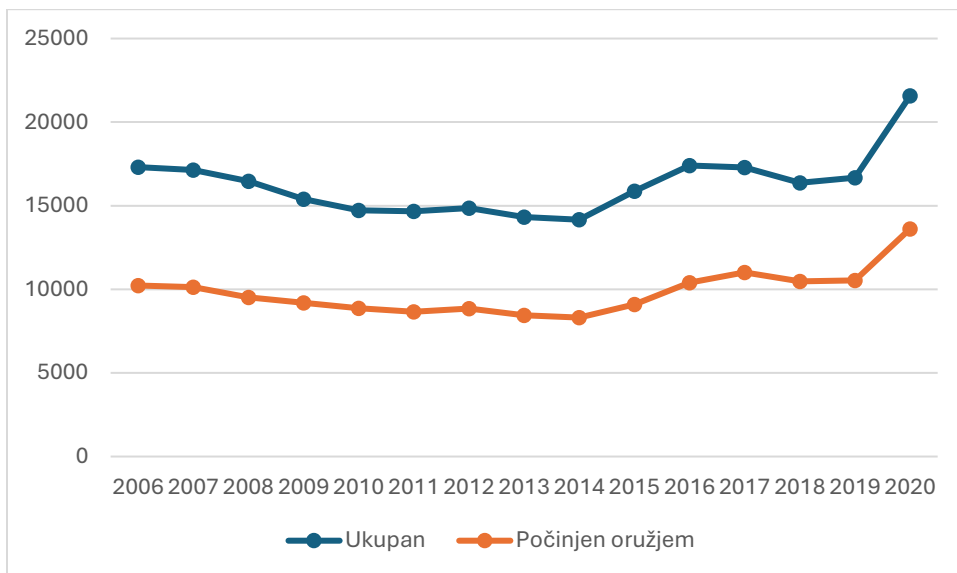
b) Sandy Hook

Adam Lamza 14. prosinca 2012. godine, nakon što je ubio majku u vlastitom domu, počinio je pokolj u osnovnoj školi Sandy Hook u kojoj je u roku od pet minuta ubio 20 učenika i 6 profesora, ispalivši 154 metaka iz četiri poluautomatske puške (Spitzer, 2023:235). Dolaskom policije, Lamza je izvršio samoubojstvo. Istraga je pokazala da je imao znatne probleme s duševnim zdravljem i bio opsjednut masovnim pucjavama, a korišteno oružje glasilo je na njegovu majku. Fokus rasprava nakon pokolja okrenuli su se prema korištenoj pušci AR-15 i spremnicima kapaciteta 30 metaka. Predsjednik Obama izdao je 19 izvršnih naredaba s ciljem unapređivanja i financiranja istraživanja o nasilju oružjem, poboljšanja federalne baze podataka o trgovini i sigurnosnih mjera za oružje. Pokolj je potaknuo tri zakonodavna prijedloga u američkom Senatu, od kojih nijedan nije uspio prikupiti dovoljan broj glasova u Senatu (britannica.com, 2024).

5.1.3 Statistički pokazatelji

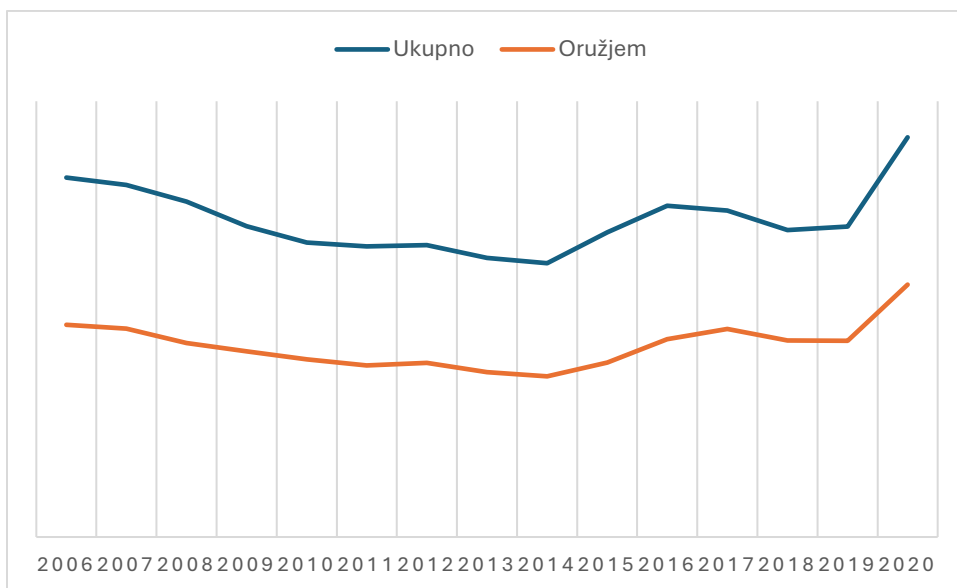
Povezanost SAD s oružjem najbolje se očituje u golemoj količini oružja koja se nalazi u rukama građana, koja je znatno veća u odnosu na ostatak svijeta. Organizacija *Small arms Survey* iz 2018. godine procijenila je da se u SAD nalazi preko 393 milijuna komada oružja u vlasništvu građana, odnosno 120,48 komada na 100 tisuća stanovnika, gotovo dvaputa više od onih koji slijede Falklandskih otoka, koji posjeduju 62,14 na 100 tisuća stanovnika (SAS, 2018). Od ukupne količine oružja u državi samo je milijun registrirano, dok je 392 milijuna neregistrirano (SAS, 2018). Neregistrirano oružje je legalno je je federalni registar oružja zabranjen, te svaka savezna država može regulirati pravo nošenja oružja, od kojih samo devet propisuje zahtjeve za registraciju na neko ili svo vatreno oružje.

Grafikon 1. Ukupan broj ubojstava u razdoblju 2006-2020. godine

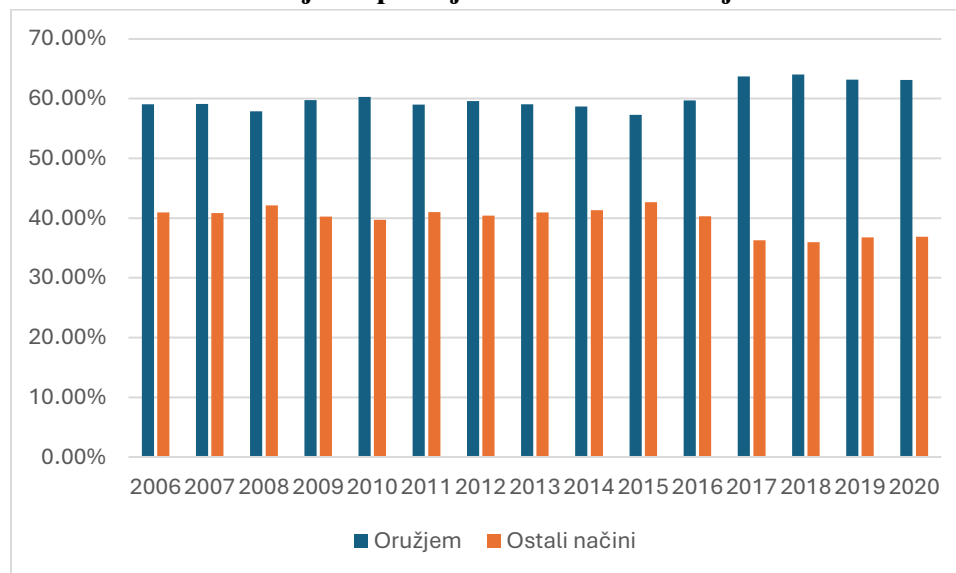
Izvor: (UNODC, 2023. cit prema OWD, 2024a i 2024b).

Grafikon 2. Stopa ubojstava na 100 tisuća stanovnika u razdoblju 2006.-2020. godine

Izvor: (UNODC, 2023. cit prema OWD, 2024c i 2024b).

Grafikon 3. Udio ubojstva počinjenih vatrenim oružjem

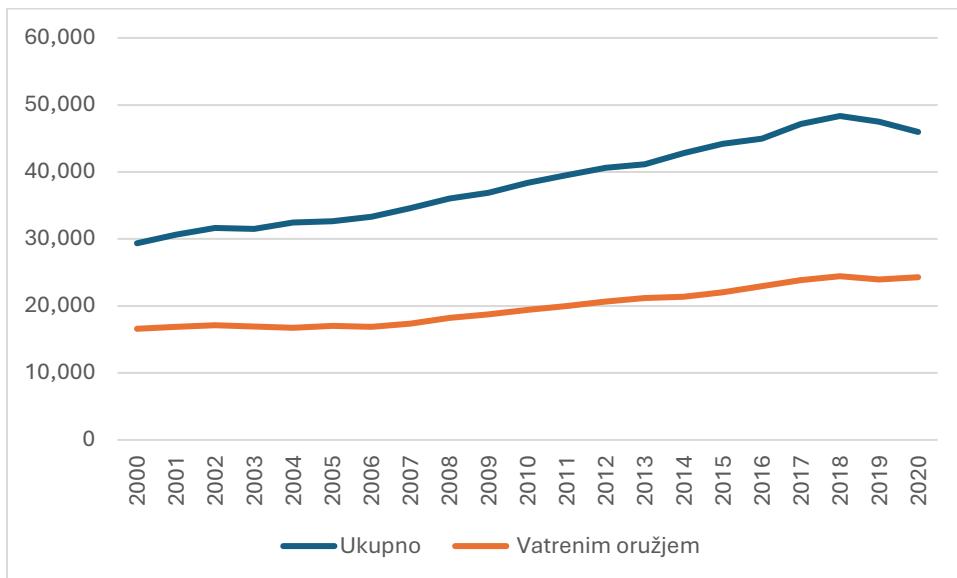

Izvor: (UNODC, 2023. cit prema OWD, 2024a i 2024b).

Iz **Grafikona 1.** možemo vidjeti da je u razdoblju od 2006. do 2014. ukupna brojka ubojstava bila u stalnom padu, dosegnuvši svoj najmanji broj u 2014. godini, kada je bilo 14 319 ubojstava. Krivulju ukupnih ubojstava pratio je i broj ubojstava počinjenih vatrenim oružjem, koji je također bio u stalnom padu. Najveći broj ubojstava vatrenim oružjem zabilježen je 2006. godine, kada ih je bilo 10 225, dok je najmanji broj zabilježen 2014. godine, sa 8312 ubojstava. U razdoblju od 2015. do 2020. godine broj ubojstava je rastao prve dvije godine, zatim bio u padu dvije godine, nakon čega je dosegnuo vrhunac u 2020. godini s 21 570 ubojstava. Broj ubojstava počinjenih vatrenim oružjem rastao je do 2017. godine, kada je dosegnuo broj od 11 020. Nakon inicijalnog rasta, dvije godine nakon toga bilježi se pad, a 2020. godine dostignut je vrhunac od 13 620 ubojstava. Iz **Grafikona 2.** možemo vidjeti da je stopa ubojstava na 100 tisuća stanovnika bila u padu od 2006. do 2011. godine, smanjivši se sa stope od 5,77 na stopu od 4,67. Nakon jednogodišnjeg rasta, uslijedile su dvije godine pada, a 2014. godine postignuta je najmanja stopa u navedenom periodu, 4,4 ubojstva na 100 tisuća stanovnika. Nakon toga uslijedile su dvije godine rasta, osobito rapidnim rastom u 2020. godini, kada je zabilježena najveća stopa od 6,42 ubojstava na 100 tisuća stanovnika. Za razliku od stope ukupnih ubojstava, stopa ubojstava počinjenih vatrenim oružjem imala je stalan pad do 2014. godine, s iznimkom 2012. godine kada je došlo do blagog rasta. U tom razdoblju, najveća stopa ubojstava vatrenim oružjem zabilježena je 2006. godine (3,41), dok je najmanja bila 2014. godine (2,58 ubojstava na 100 tisuća stanovnika). Iz **Grafikona 3.** možemo vidjeti da su ubojstva vatrenim oružjem svake godine činila većinski način

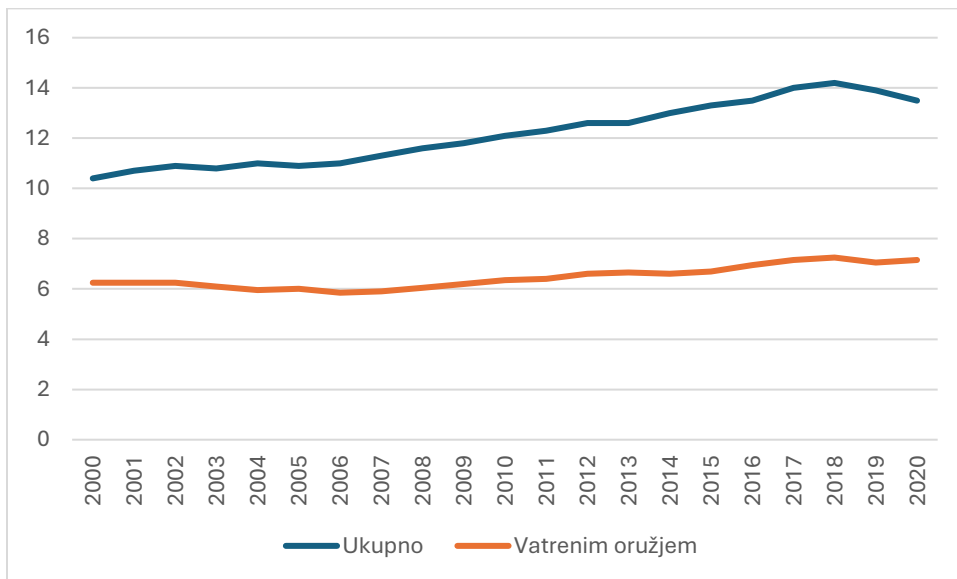
izvršenja, držeći se u razdoblju od 2006. do 2016. godine na oko 60%, nakon čega je uslijedio nagli rast, s postotkom između 63-64%

Grafikon 4. Ukupan broj samoubojstava

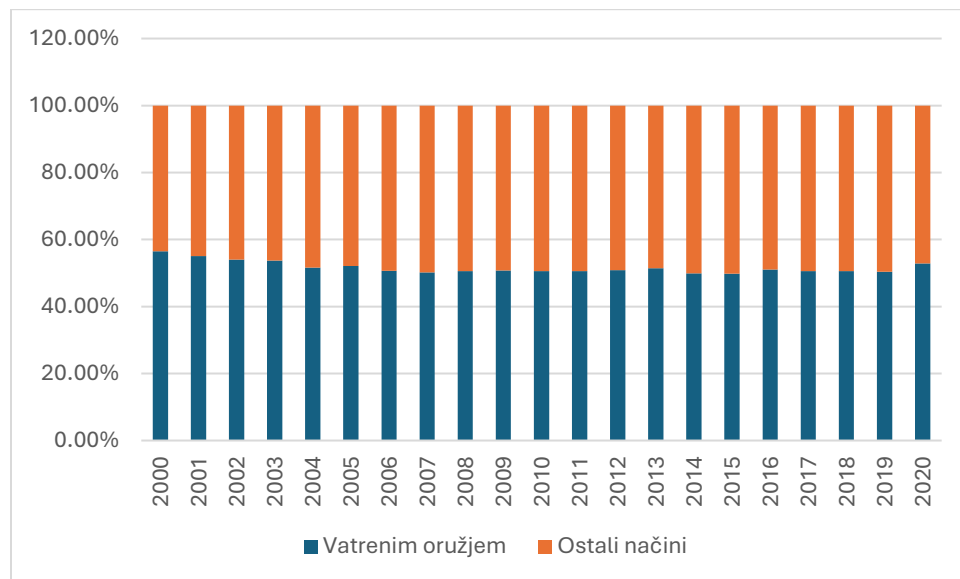
Izvor: CDC, 2022

Grafikon 5. Stopa samoubojstava na 100 tisuća stanovnika

Izvor: CDC, 2022

Grafikon 6. Udio samoubojstva vatrenim oružjem

Izvor: CDC, 2022

Kada su u pitanju samoubojstva u SAD-u, iz **Grafikona 4** možemo vidjeti da je njihov broj u stalnom rastu u razdoblju od 2000. do 2018. godine. Broj samoubojstava narastao je u tom periodu za gotovo 20 tisuća, od najniže vrijednosti 2000. godine od 29 350 samoubojstava do 48 344 zabilježenih 2018. godine. Nakon 2018. uslijedio je blagi pad samoubojstava, s 45 979 zabilježenih 2020. godine. Samoubojstva vatrenim oružjem u razdoblju od 2000. do 2020. godine pokazuju stalan rast, uz iznimku 2019. godine, kada je došlo do blagog pada. Najmanji broj zabilježen je 2000. godine s 16 586, dok je najveći broj zabilježen 2018. godine s 24 432 samoubojstava vatrenim oružjem. Na **Grafikonu 5** možemo vidjeti stopu samoubojstava na 100 tisuća stanovnika, koja je imala stalan rast od 2000. godine, kada je zabilježeno 10,4, do svog vrhunca 2018. godine, kada je zabilježeno 14,2 na 100 tisuća stanovnika. Dvije godine nakon toga obilježene su padom stope. Stopa samoubojstava vatrenim oružjem zabilježila je pad od 2000. do 2006. godine, uz iznimku dviju godina, smanjivši se s 6,25 na 5,85 na 100 tisuća stanovnika. Nakon tog razdoblja uslijedio je konstantan rast između 2007. i 2018. godine, kada je zabilježena najveća stopa samoubojstava vatrenim oružjem od 7,25 na 100 tisuća stanovnika. Prema **Grafikonu 6**, samoubojstva vatrenim oružjem činila su većinski način izvršavanja samoubojstava, osim 2014. i 2015. godine kada je postotak pao na 49,94% i 49,82%. Najveći udio samoubojstava vatrenim oružjem zabilježen je 2006. godine, kada su činila 56,51% ukupnih samoubojstava.

5.1.4 Jaz između potpore i politika

Prema Spitzeru tri su glavna faktora za nastanak jaza. Prvi je težak proces pretvaranja građanskih regulatornih preferencija u političke akte, okviri američkog ustavnog poretka olakšavaju blokiranje politika, negoli njihovo donošenje. Na taj faktor utječe ograničeno vrijeme i intenzitet trajanja ogorčenja građana, što pogoduje protivnicima kontrole oružja koji dulje održavaju svoju političku oštrinu. Drugi faktor su politike skupina za pritisak, koje kada se smiri ogorčenje nakon događaja imaju velik utjecaj. Takve grupe, poput NRA, koriste strategiju političkog pritiska i izborne mobilizacije, posebice na primarnim i izvanrednim izborima koji imaju manje odazive. Posljednji faktor je jaz u aktivizmu, u kojem zagovornicima prava na oružje to pitanje u većoj mjeri predstavlja glavni ili temeljni razlog glasanja na izborima, što ih potiče na političku aktivnost poput prisustvovanja sastanaka i doniranja novca. Posljednji faktor je promjena snaga u lobiranju i aktivizmu nakon 2018. godine, kada su zagovornici kontrole oružja uspjeli potaknuti veću mobilizaciju i novčana sredstva za svoje ciljeve (Spitzer, 2023:183-184).

5.2 TOK POLITIKA

5.2.1 Federalni zakoni

Federalne zakone donosi Kongres, koji se sastoji od dvaju domova: Zastupničkog koji predstavlja građane SAD-a i Senata koji predstavlja savezne države. Ovi zakoni vrijede za sve savezne države i druge teritorije. Federalni zakoni su nadređeni zakonima saveznih država i u slučaju sukoba imaju supermaciju.

a) Rano zakonodavstvo

Prvi zakon koji je donio Kongres 1919. godine uveo je federalni porez na oružje od 10 posto. Zatim je 1927. u strahu od kriminala zabranjena prodaja oružja privatnim osobama putem pošte. U razdoblju 1930-ih problemi Velike depresije, prohibicije i gangsterizma, uz pokušaj atentata na predsjednika Roosevelta ukazali su na potrebu regulacije oružja. Ministarstvo pravosuđa zagovaralo je sveopću kontrolu oružja putem registracije svih vrsta oružja i ograničenja uvoza, proizvodnje ili prodaje oružja koje se može sakriti. Međutim, prijedlog je oslabljen u odborima te je donesen Nacionalni zakon o vatrenom oružju (NFA) 1934. godine, koji se fokusirao na uvođenje

poreza na proizvodnju, prodaju i prijenos egzotičnog gangsterskog oružja poput mitraljeza, sačmarica i pištolja. Godinu kasnije Ministarstvo pravosuđa izradilo je nacrt novog zakona kojim se predviđala kontrola nad nacionalnim sustavom izdavanja dozvola i kaznenog gonjenja odgovornih za stavljanje oružja u ruke kriminalaca. Međutim odbori u Kongresu postavili su teško dokaziv uvjet za kazneno gonjenje, da su dobavljači bili svjesni da prodaju oružje kriminalcima, što je dovelo do povlačenja Ministarstva. Izradu zakona prigrlili su lobisti zaštite prava na nošenje oružja te su od koautora postali glavni arhitekti Federalnog zakona o vatrenom oružju 1938. godine (Spitzer, 2023:203-206).

b) Zakon o kontroli oružja

Zakon donesen 1968. godine bio je najopsežniji federalni zakon kojim se kontroliralo oružje do tada. Revizija i nadogradnja prethodnog zakona počela je u Ministarstvu pravosuđa 1963. godine nakon atentata na predsjednika Kennedyja. Predsjednik Johnson bio je razočaran konačnim oblikom zakona jer je smatrao da je veliki dio zbirnog zakona nepoželjan i različit od onoga što je njegova administracija predložila. Poticaj za glasanje u Kongresu bila je serija atentata u kojima su u relativno kratkom razdoblju bili ubijeni Robert F. Kennedy i Martin Luther King. Kroz proces nekoliko nezadovoljnih medijskih nastupa predsjednika i ukupno 45 pokušaja izmjena, Zakon je donesen u Zastupničkom domu, a zatim uz veliku potporu i u Senatu. Zakonom je zabranjena međudržavna trgovina oružjem privatnim osobama, ograničen je uvoz oružja, proširene su federalne regulative i oporezivanje, uvedene su strože kazne za korištenje oružja prilikom kršenja federalnih zakona te su uvedena ograničenja za dob, mentalno nesposobne, osuđene prijestupnike i ovisnike (Spitzer, 2023:206-210).

c) Zakon o zaštiti vlasnika vatrene oružja

Aktivnosti oko donošenja novog zakona intenzivirala su se krajem 1970-ih izborom Ronalda Reagana za predsjednika i pobjedom republikanaca u Senatu. Zakon je podržao snažan lobi sastavljen od udruga za zaštitu prava nošenja oružja, u kojima se najviše isticala Nacionalna udruga za oružje (NRA). Najveća prepreka u donošenju zakona bio je Zastupnički dom, koji su tada kontrolirali demokrati. Zbog mogućnosti korištenja filibustera Demokrata i potencijala da zakon bude direktno poslan na glasovanje, stvoren je je kompromisni prijedlog zakona koji je usvojen velikom većinom 1986. godine. Zakonom je dopuštena međudržavna prodaja pušaka i sačmarica, pod uvjetom da je prodaja legalna u saveznom državama kupca i prodavatelja. Ukinut je zahtjev za

vođenjem evidencije o streljivu u trgovinama, te je nenajavljena inspekcija trgovcima ograničena na jednom godišnje. Zakon je omogućio trgovcima poslovanje na sajmovima oružja, olakšani su uvjeti prodaje oružja bez dozvole, a zabranjena je uspostava sveobuhvatne registracije oružja. Unatoč brojnim deregulacijama, zabranjeno je posjedovanje strojnica i njihov prijenos privatnim građanima; međutim, dopušteno je zadržavanje strojnica proizvedenih prije donošenja zakona. Ovaj zakon pokazao se kao važna pobjeda i demonstracija moći lobiranja NRA-a (Spitzer, 2023: 210-214).

d) Zabrana jurišnih puška

Početak 1990-ih porasla je učinkovitosti zagovornika kontrole oružja koji su počeli koristiti lobističke i organizacijske taktike NRA-a. Uz taj faktor, u tom razdoblju je došlo do rasta oružanog nasilja u kojem su se posebno isticale jurišne puške. Rast broja zločina takvim oružjem natjerao je predsjednika George H. W. Busha da poništi svoje protivljenje regulacijama o jurišnim puškama i objavi izvršnu naredbu kojom zabranjuje uvoz takvog oružja 1989. godine. Zabrana je naknadno proširena na još veći broj oružja te je sličnu politiku nastavio predsjednik Clinton. Nakon izuzetno polarizirajućih rasprava u kojima su umjereni republikanci imali veliku ulogu u oba Doma, Zakon je usvojen 1994. godine. Zabranjena je proizvodnja i prodaja jurišnog oružja na deset godina, a ona je obuhvaćala 19 specifičnih tipova oružja po imenima i njihovih kopija, poput pušaka AK-47, AR-15 i Uzi. Uz jurišne puške, zabranjeni su spremnici kapaciteta više od 10 metaka, sklopivi kundak, bajonetne kopče i navojne cijevi za postavljanje. Zabrana je istekla 2004. godine, a novi zakon nije donesen zbog političkog otpora, međutim nekoliko saveznih država i Distrikt Columbia uvele su vlastite zabrane (Spitzer, 2023:214-221).

e) Bradyjev zakon

Krajem 1980-ih zagovornici kontrole oružja naglašavali su važnost donošenja razdoblja čekanja za kupnju oružja. Cilj takvog prijedloga bio je omogućiti vlastima provjeru prošlosti kupca kako bi se utvrdilo ima li kriminalnu prošlost i mentalnu sposobnost te da se omogući razdoblje smirivanja za osobe koje kupuju oružje koje žele koristiti iz bijesa ili ljutnje. Unatoč slaganju sa sličnim odredbama u prošlosti, NRA se protivio usvajanju takvog prijedloga te je on odbačen 1988. nakon medijske kampanje i napora na lokalnoj razini. Dvije godine kasnije zakon je ponovno došao na dnevni red i oba doma su ga podržala. NRA ponudio je alternativni prijedlog kojim bi se uvela trenutna kompjuterizirana provjera kupca, ali je takav prijedlog odbačen jer je

podrazumijevao neizvedivo automatiziranje zapisa svih država. Zakon je zatim 1991. odbačen filibusterom republikanaca u Senatu nakon što je utvrđeno da se odobrena verzija razlikovala od one u Zastupničkom domu. Godinu dana kasnije Zastupnički dom odobrava prijedlog Zakona te ga poslao u Senat u kojem je ponovo bio suočen sa filibusterom republikanaca, međutim glasanjem je on prekinut i Zakon je usvojen. Uspostavljeno je razdoblje čekanja od pet radnih dana za kupnju pištolja, poboljšana je kompjuterizacija kaznenih evidencija, povećane su federalne pristojbe za dozvole i federalnim zločinom je postala krađa oružja trgovcima. NRA je pokušao osporiti zakon pred Vrhovnim sudom, koji je utvrdio prekoračenje ovlasti Kongresa na štetu politika saveznih država, ali nije doveo u pitanje zabranu prodaje kriminalcima ili duševno nesposobnima. Odredba o petodnevnom razdoblju čekanja istekla je 1998. godine, a zamijenio ju je sustav za trenutnu provjeru kriminalne prošlosti FBI-ja (Spitzer, 2023:221-228).

f) Zakon o zaštiti zakonite trgovine oružjem

Dolaskom predsjednika George W. Busha glavni prioritet NRA bio je donošenje zakona koji bi zaštitio industriju i trgovce oružja od sudskih sporova. Krajem 20. i početkom 21. stoljeća učestalo su podizane tužbe protiv proizvođača oružja, u kojem su žrtve kaznenih dijela povezanih s oružjem tražile odštetu. Tvrtke su bili smatrane odgovornima jer su proizvodile i prodavale proizvode koji su druge izlagali velikom riziku od štete. NRA je uspio lobirati uvođenje zakonodavnih mjera za zaštitu industrije oružja te su do 2005. godine 33 države donijele savezne zakone koji su zabranjivali takve tužbe. Ishod takvog lobiranja bio je Zakon o zaštiti zakonite trgovine oružjem, kojim je spriječena većina tužbi protiv proizvođača i distributera. Unatoč tome, nakon pokolja u Sandy Hooku, obitelji žrtava tužile su proizvođače oružja na temelju zakona o nepoštenoj trgovačkoj praksi države Connecticut. Visoki sud Connecticuta odobrio je nastavak suđenja te je ono završeno nagodbom bez priznanja odgovornosti u vrijednosti od 73 milijuna dolara (Spitzer, 2023:231-233).

g) Dvostranački zakon o sigurnijim zajednicama

Ovaj zakon donesen je nakon dvije velike tragedije 2022. godine pucnjave u supermarketu u Bufallu i pokolju u osnovnoj školi u gradu Uvalde. U oba slučaja žrtve su bili ciljane zbog svoje rasne pripadnosti i ubojice su imali rasističku prošlost. Nakon tragedija, dvostranačka skupina senatora krenula je u izradu novih mjera na federalnoj razini za oružje te su postigli kompromisni prijedlog zakona. Zakon je donio rigoroznije provjere prošlosti za kupce mlađe od 21 godine,

uvedena je zabrana posjedovanja oružja partnerima u vezama ako dođe do nasilja, zabranjuje se međudržavna trgovina i sprječava se praksa u kojem jedna osoba posjeduje legalno oružje i prosljedi ga osobi sa zabranom, s 750 milijuna dolara potiču se države na provedbu *Red Flag* zakona (v. dolje), milijarda dolara osigurana je za razne programe zaštite duševnog zdravlja i 2 milijarde dolara za poboljšanje usluga podrške duševnom zdravlju u školama te programe sigurnosti i prevencije nasilja (Spitzer, 2023:237-239).

5.2.2 Savezni zakoni

Odlukama Vrhovnog suda svaka savezna država u SAD-u ima pravo reguliranja pitanja prava na nošenje oružja i uređenja milicija. Problem koji se pojavljuje kod promatranja ovakvog tipa regulacije je veliki broj saveznih država koje donose zakone koji se mogu baviti sličnim ili istim politikama, ali se razlikuju na suptilne ili manje suptilne načine. U sljedećem dijelu kategorizirat ćemo vrste takvih zakona prema kupnji, posjedovanju i načinu nošenja oružja te specifičnim uvjetima.

a) Kupnja i posjedovanje

Zakonima o evidenciji prodaje savezne države propisuju prodavačima praćenje kome prodaju oružje i provođenje provjera osobe. Registracija oružja podrazumijeva prijavu serijskog broja i vrste policiji, također može zahtijevati dokumentaciju u prodaji. Dozvola kupnje oružja podrazumijeva ograničenu mogućnost kupnje ili držanja oružja ovisno o uvjetima propisanim zakonom koji mogu tražiti provjeru prošlosti, obuku ili uzimanje otisaka prsta. Zakonima se može produljiti i federalno propisan minimalan period čekanja na kupnju oružja na više od pet dana. Savezne države mogu ograničiti kome građani smiju prodavati oružje, čime se najčešće podrazumijeva ograničenje osobama koje ne mogu kupiti oružje od licenciranog trgovca. Države mogu propisati zakonom ograničenje broja kupljenog oružja u određenom vremenskom periodu, tako neke države imaju uredbe po kojima građani mogu kupiti jedan komad oružja mjesečno. Posljednja kategorija zakona su zabrane određenih vrsta oružja, poput primjerice jurišnog oružja (Bruce i Wilcox, 1998.:140-141).

b) Nošenje skrivenog oružja

Glavna argumentacija takvih zakona nalazi se u tvrdnji da građani imaju pravo zaštititi se vatrenim oružjem ako je potrebno (giffords.org, 2024). Takvi zakoni dijele se na dvije vrste na temelju izdavanja: mora se izdati i može se izdati. Države kojima je zakonom propisano da moraju izdati, odobravaju svim građanima dozvolu koji ispunjavaju određene uvjete. U slučaju da mogu izdati, savezna država ima diskrecijsko pravo odlučiti kome izdaje dozvole za nošenje oružja. Do 2022. godine 18 država je imalo liberalne zakone da moraju izdati oružje, 18 država je imalo propisano da možda izdaju, a čak 25 država je eliminiralo zahtjeve za dozvolu nošenja oružja. Njihovi građani, ukoliko legalno posjeduju oružje, smiju nositi skriveno oružje bez dozvole (Spitzer: 2023:102).

c) Otvoreno nošenje oružja

Odnosi se na zakone koji omogućavaju praksu vidljivog nošenja vatrenog oružja u javnim prostorima. Takvi zakoni dijele se na tri vrste: 1.) na one u restriktivnim državama koje općenito zabranjuju otvoreno nošenje oružja, 2.) na permisivne države koje dopuštaju otvoreno nošenje oružja s različitim razinama ograničenja i 3.) na države koje ograničavaju takvo nošenje po lokacijama koje mogu uključivati javne ustanove, prostore u kojima se poslužuje alkohol i javni prijevoz. Savezne države također mogu ograničiti koje oružje se smije otvoreno nositi. Tako 10 saveznih država zahtijeva dozvolu za otvoreno nošenje pištolja, 7 saveznih država ograničavaju otvoreno nošenje pištolja, 3 države ograničavaju otvoreno nošenje dugog oružja, a 3 imaju i općenitu zabranu otvorenog nošenja oružja (justia.com, 2024).

d) Red Flag zakoni

Ovim zakonima omogućuje se policiji, obitelji i zabrinutim pojedincima da zatraže od suda privremeno oduzimanje vatrenog oružja od pojedinaca za koje se smatra da predstavljaju neposrednu i ozbiljnu opasnost za njih same ili za druge. Zakoni su u kratko vrijeme donijeli dva rezultata: prvi da se primjenjuju u malom broju slučajeva, a drugi da imaju utjecaj na smanjenje mogućih samoubojstava (Spitzer, 2023:269-270).

5.2.3 Odluke Vrhovnog suda

Vrhovni sud predstavlja najviši autoritet u američkoj sudbenoj vlasti. Sud predstavlja važan element u trodiobi vlasti i sustavu *check and balances*. Glavna ovlast Suda je tumačenje Ustava, ustavnosti federalnih i saveznih zakona. Odluke Vrhovnog suda imaju široke društvene i političke posljedice te postavljaju presedane čije pravne principe moraju pratiti niži sudovi. U nastavku tematizirat ćemo odluke Vrhovnog suda, koje su se bavile oružjem tijekom povijesti.

a) **United States v. Cruikshank**

Ovaj slučaj iz 1876. prvi je put da se Vrhovni sud bavio pitanjem Drugog amandmana. Slučaj se bavio pitanjem suđenja pojedinaca koji su sudjelovali u zavjeri za uskraćivanje prava i privilegija zagarantiranih Ustavom. Ti pojedinci počinili su pokolj nad stotinama Afroamerikanaca koji su okupirali sudnicu nakon osporavanih guvernerskih izbora (Cornell, 2006:180). Obrana optuženih je smatrala da zločini nisu spadali pod prizmu federalnih zakona, već sferu saveznih država (Cornell, 2006:192). Vrhovni sud ocijenio je da Drugi amandman nema drugih učinaka osim ograničenja nacionalne vlade, svrha amandmana je zaštita državne milicije od opasnosti federalnog razoružavanja (Cornell, 2006:195). Svaka savezna država je bila slobodna donositi mjere koje je smatrala prikladnima u vezi s milicijom i oružjem sve dok takvi zakoni nisu bili diskriminirajući. Odluka je dovela do usporenja afirmacije prava saveznih država u odnosu na federalnu vlast i proces emancipacije Afroamerikanaca, posebice na Jugu gdje se nastavila praksa diskriminacije (Kraus i Kostadinov, 2008:53).

b) **Presser v. Illinois**

Deset godina kasnije Vrhovni sud bavio se slučajem kršenja saveznog zakona države Illinois kojim se zabranjivalo marširanje i uvježbavanje milicija bez dozvole. Herman Presser, organizator takvog skupa, osporio je zakon, smatravši da krši njegova prava prema Drugom i Četrnaestom amandmanu. Sud je u odluci potvrdio da se Drugi amandman odnosi na ograničenje federalne vlasti, ne saveznih država, koje imaju pravo regulirati pitanje oružja i milicija unutar svojih granica (Spitzer, 2023:50). Sud je smatrao da građani nemaju pravo kreiranja vlastitih milicija i posjedovanja oružja za vlastite potrebe jer prema njegovom razumijevanju Drugi amandman nije štiti građane (Spitzer, 2023:51). Sud je još utvrdio da savezne države ne mogu donositi zakone

koji bi eliminirali miliciju jer je ona nužna za rješavanje federalnih izvanrednih situacija (Charles, 2009:68).

c) **United States v. Miller**

Od 1897. Vrhovni sud počeo je proces inkorporacije Povelje prava na savezne države. Slučaj Miller bavio se federalnim zakonom o oružju donesenim 1934. godine, koji je regulirao prijevoz raznih vrsta oružja između saveznih država. Dvojac Miller i Layton prekršili su zakon prijevozom neregistrirane i skraćene sačmarice preko savezne granice te su nastojali osporiti optužnicu tvrdeći da se zakonom krše njihova prava iz Drugog amandmana (Spitzer, 2023:51). Vrhovni sud presudio je jednoglasno da Drugi amandman ne štiti pravo posjedovanja sačmarice za pojedince. Sud je smatrao da se Drugi amandman mora tumačiti u skladu sa svrhom osiguravanja učinkovite milicije. Ova odluka je bila važna jer je Sud odlučio da Kongres i savezne države mogu regulirati pitanje vatrenog oružja poput registracije i sličnih mjera za održavanje javne sigurnosti (Cornell, 2006:216). Sud je smatrao da je pravo građana na posjedovanje oružja zaštićeno u kontekstu službe u organiziranoj i reguliranoj miliciji te da skraćene sačmarice nisu dio vojne opreme (Cornell, 2006:202). Također, smatrao je da bi se definicija milicije mogla promijeniti ukoliko Kongres odluči obnoviti univerzalnu miliciju, zbog čega je bilo bitno donijeti odluku o opsegu ovlasti Kongresa nad oružjem (Cornell, 2006:203).

d) **District of Columbia v. Heller**

Ovaj slučaj iz 2008. godine predstavlja prekretnicu u tumačenju prava na oružje Vrhovnog suda. Sud je odlučivao o strogom Zakonu o oružju Distrikta Columbia iz 1976. godine koji je zabranjivao registraciju novih pištolja i nošenja oružja i koji je zahtijevao da postojeće neispravno oružje mora biti čuvano u kući s bravom (Zimmer, 2010:190). Sud je zaključio da uvodna klauzula amandmana koja govori o dobro uređenoj miliciji i koja je bila temelj prethodnih odluka Vrhovnog suda, ne ograničava operativnu klauzulu prava građana na držanje i nošenja oružja (Zimmer, 2010:195). Odbačene su prethodne interpretacije „dobro regulirane“ milicije jer je Sud smatrao da se radilo o primjeru, a ne ograničavanju prava (Spitzer, 2023:54). Mišljenje većine koje je napisao Glavni sudac Antonin Scalia smatralo je u očuvanju interesa Distrikta Columbia, manje drakonskim omogućiti posjedovanje oružja građanima kojima je potrebno za samoobranu, nego *de facto* zabraniti oružje (Zimmer, 2010:196). Scalia je smatrao da se odlukom *Miller* Sud nije bavio širim sadržajem Drugog amandmana, već vrstom oružja (Spitzer, 2023:54). Prava dodijeljena Drugim

amandmanom ipak nisu ostala neograničena te je Scalia naveo četiri kategorije restrikcija koje ne krše pravo na nošenje oružja: 1.) zabrana posjedovanja kriminalcima i duševno bolesnima, 2.) zabrana oružja na osjetljivim mjestima, 3.) zakoni koji propisuju prodaju oružja i 4.) zakoni koji ograničavaju pravo na držanje i nošenje oružja u skladu sa zdravim razumom (Zimmer, 2010:197). Osim novog individualističkog pristupa, odluka *Heller* pokazala se važnom jer su pokrenuti brojni pravni izazovi Zakonu o oružju diljem zemlje.

e) McDonald v. Chicago

Dvije godine kasnije Vrhovni sud odlučivao je o zabrani pištolja i drugih oružja u gradu Chicagu, koja je bila osporavana na temelju kršenja prava iz Drugog amandmana. S obzirom na to da se u prethodnom slučaju radilo o distriktu, odluka suda donijela je presedan za savezne države i njihova zakonodavstva. Sud je u odluci potvrdio individualno pravo pojedinca iz slučaja *Heller*, koje nije neograničeno. Ovom odlukom Sud je odlučio provesti inkorporaciju Četrnaestog amandmana, na osnovi klauzule *due process*, koja je služila za prethodne odluke inkorporacije dijelova Povelje o pravima. Mišljenje većine koju je napisao sudac Clarence Thomas bilo je da je individualno pravo na nošenje oružja temeljno pravo koje je nužno za održavanje sustava uređenih sloboda. Vrhovni sud nije poništio Zakon Chicaga, već ga je vratio na odlučivanje nižim sudovima na pregled. (Spitzer, 2023:54-55).

f) New York State Rifle & Pistol Association, Inc. v. Bruen

Sud je 2022. odlučivao o pitanju Zakona o dozvoli oružja u državi New York. Odlukom Suda savezne države mogu zahtijevati dozvole za nošenje skrivenog oružja, ali moraju odbiti izdati dozvolu ukoliko osoba spada u kategoriju ljudi koji su spriječeni posjedovati oružje poput kriminalaca ili duševno bolesnima. Proširena je odluka donesena u slučaju *Heller* te je pravu na posjedovanje oružja za zaštitu unutar doma, dodano pravo nošenje oružja za samoobranu izvan vlastitog doma. Odluka je uspostavila nove standarde ustavnosti nekog zakona o oružju. Tako svaki zakon i budući zakoni o oružju moraju biti u skladu s tekstom i povijesnom tradicijom razumijevanja Drugog amandmana prema postojećim presedanima ili analognim zakonima (Spitzer, 2023:55-56).

5.3 TOK POLITIKE

5.3.1 Nastanak Drugog amandmana

Uoči Rata za neovisnost odvila su se dva Kontinentalna kongresa američkih kolonijalista. Na prvom Kongresu nastojalo se uspostaviti mir između britanske Krune i kolonija Deklaracijom o pravima i pritužbama. Nakon odbijanja deklaracije, Kralj se počeo pripremati za rat, što je dovelo do drugog Kongresa. Izrađena je Deklaracija o neovisnosti koja je usvojena 1776. godine, a zatim su izrađeni i prihvaćeni Članci Konfederacije, ustavni akt ratificiran 1781. Članci su se pokazali manjkavima i nepraktičnima te je sazvana Konvencija za sastavljanje novog ustava koju je pohodilo 55 izaslanika dvanaest država (Adams, 1996:65). Glavni strah izaslanika bila je stalna vojska, koju su trebale zamijeniti milicije svake države, koje bi činili vojno sposobni muškarci, uvježbani za korištenje oružja u slučaju poziva na obranu (Adams, 1996:67).

Prema pitanju ovlasti nad milicijama saveznih država, razvile su se dvije frakcije: federalisti i antifederalisti. Antifederalisti su bili skeptični prema ovlastima dodijeljenim Ustavom državnoj vlasti te su zagovarali propisivanje i unošenje povelje o pravima u Ustav. Federalisti su smatrali da za takvom poveljom nema potrebe jer su ovlasti federalne vlade izričito određene Ustavom, a sve druge ovlasti rezervirane su za države ili narod. Kako ne bi nastao razdor u novonastaloj državi, dogovoren je kompromis deset temeljnih ljudskih prava koja su propisana u Povelji o pravima, a pravo na nošenje oružja bilo je propisano u drugom amandmanu.

Osim iz straha od stalne vojske, jedan od glavnih ciljeva Drugog amandmana bila je zaštita prava na samoobranu i samoodržanje pojedinca, osnovnih prava bez kojih ostale slobode ne postoje (Malcolm, 1994:162). Pravo na samoobranu razvilo se iz pet razloga. Dvije trećine Amerikanaca već je živjelo u savezним državama koje su imale Povelju propisanu u svojim ustavima. Gotovo cijela muška populacija SAD-a bila je naoružana zbog lova, sudjelovanja u miliciji ili obrane. Kolonijalno nasljeđe nepostojanja policije podrazumijevalo je da građani osiguravaju red. Posljednji razlog je intelektualno nasljeđe Williama Blackstonea koji je pravo na oružje svrstao pod primarni zakon prirode u kojem pojedinac ima apsolutno pravo na samoodržanje koje mu zakon ne može oduzeti (Adams, 1996:76).

5.3.2 Stavovi stranaka

a) Republikanska stranka

Prva platforma Republikanske stranke koja se bavila pitanjem oružja datira iz 1968. godine. Tada je stranka podržavala kontrolu neselektivnog pristupa oružju, posebno jeftinom oružju koje su koristili kriminalci, uz očuvanje prava odgovornih građana i prepuštanje odgovornosti državam. Od 1976. godine nadalje platforme su se sve više približavale stavovima NRA-e, fokusirajući se na Drugi amandman, samoobranu i protivljenje saveznoj registraciji oružja. Dodatan zamah republikanska platforma dobila je izborom Ronalda Reagana za predsjednika, koji je bio zagovornik smanjivanja regulacije o oružju. Stranka je tada pozivala na uklanjanje odredbi zakona koje nisu imali utjecaj na kriminal, ali su utjecale na vlasnike legalnog oružja. Ovo razdoblje označavalo je sve veće poklapanje stavova stranke s NRA-om, što je rezultiralo deregulacijom propisa o oružju i zagovaranjem ustavnih prava. Krajem 1980-ih predsjednik George H. W. Bush nastavio je koristiti ideju ustavnog prava na nošenje oružja, povezujući posjedovanje oružja s pitanjem nacionalne obrane i kritizirajući nastojanja da se proizvođače oružja optuži za ulični kriminal. Platforma republikanaca od 2000-ih pozivala se na Drugi amandman, ističući važnost samoobrane i protivljenje bilo kakvim izdavanjima dozvola ili registraciji oružja. Predsjednički kandidat John McCain, nakon odluke Vrhovnog suda u slučaju Heller, posebno se zalagao za imenovanje sudaca koji bi podržavali takve presude. Tijekom početka 2010-ih, republikanska platforma isticala je bogomdano pravo na samoobranu potvrđeno presudama Heller i McDonald, te protivljenje tužbama protiv proizvođača oružja. Dolaskom Donalda Trumpa nastavilo se veličanje prirodnog neotuđivog i bogomdanog prava na samoobranu u obliku držanja i nošenja oružja. Trump je podržavao savezne zakone o ustavnom nošenju oružja koji su omogućavali građanima njihovo otvoreno nošenje te je podržao federalnu zakonodavnu inicijativu koja bi savezne države obavezivala da prihvate dozvole za oružje iz drugih saveznih država. Trump je kritizirao napore Distrikta Columbia i drugih gradova koji su nastojali ograničiti posjedovanje oružja te se protivio ograničenjima jurišnih pušaka (Spitzer, 2023:185-187).

b) Demokratska stranka

Demokratska stranka postupno je od 1968. godine razvijala svoje politike kontrole oružja, prilagođavajući ih ideološkim sklonostima kandidata i raspoloženju javnosti. Tako su počeli pozivati na donošenje saveznih, federalnih i lokalnih zakona koji bi imali za cilj veću kontrolu

oružja. Tijekom 1970-ih donesen je konkretni prijedlog zabrane jeftinih pištolja koji su se koristili za kriminal. Stranka je podržavala jačanje postojećih kontrola oružja uz naglasak na strože kažnjavanje zločina počinjenih oružjem. Tijekom 1990-ih platforma Demokratske stranke zaoštrila je stav prema kontroli oružja, pozivajući na zabranu jurišnih pušaka, uvođenje perioda čekanja za kupnju oružja i brzo kažnjavanje onih koji čine zločine oružjem. Zahtijevali su obvezu zaključavanja oružja, identifikacijskog sustava s fotografijom i provjere prošlosti. Predsjednički kandidat John Kerry 2004. godine pozvao je na zaštitu Drugog amandmana na posjedovanje oružja, ali je želio produljiti zabranu jurišnog oružja i zatvoriti rupu u zakonu koja je omogućavala prodaju oružja na sajmovima bez provjere prošlosti kupca. Tu ideju nastavila je i platforma predsjednika Obame koja je pod utjecajem odluka Vrhovnog suda podržala individualno pravo na nošenje oružja koje je podložno razumnoj regulativi. Platforma predsjedničke kandidatkinje Hillary Clinton 2016. godine zagovarala je proširenje provjere prošlosti kupaca, ukidanju imuniteta za proizvođače, ograničavanje jurišnog oružja i spremnika velikih kapaciteta. Platforma predsjednika Bidena 2020. godine opisala je pitanje oružanog nasilja kao krizu društvenog zdravlja. Platforma je zagovarala univerzalnu provjeru prošlosti kupaca, ukidanje online prodaje, zabranu proizvodnji i prodaja jurišnog oružja i donošenje *Red Flag* zakona (Spitzer, 2023:187-189).

5.3.3 Javno mnijenje

Prvo istraživanje o kontroli oružja provela je tvrtka Gallup 1938. godine, kada je 79% građana podržavalo neki oblik kontrole vatrenog oružja (Gallup, cit. prema Spitzer, 2023:178). U 1970-ima 69% Amerikanaca podržavalo je strožu zakonsku kontrolu prodaje oružja, a podrška je pala na 59% 1983. dolaskom predsjednika Reagana (McAneny, 1993, cit. Prema Spitzer, 2023:179). Potpora je za Reaganova mandata počela ponovno rasti, te je za vrijeme predsjednika Busha (starijeg) 1990. dostigla najveću potporu od 78% (McAneny, 1993, cit. Prema Spitzer, 2023:179). Većinska podrška građana zadržala se do Obamina mandata, kada je između 2009. i 2011. 44% građana željelo jaču kontrolu oružja (McAneny, 1993, cit. Prema Spitzer, 2023:179). Podrška strožoj kontroli vratila se od 2015. godine, te je 2022. dosegla 66% potpore (McAneny, 1993, cit. Prema Spitzer, 2023:179).

Organizacija Gallup redovito provodi istraživanja o pitanju oružja. U listopada 2023. godine 56% građana podržavalo je strožu kontrolu prodaje oružja. Nezadovoljstvo nacionalnim politikama o

oružju iskazalo je 64% ispitanika, dok je 31% bilo zadovoljno. Kada su ispitanici 2024. godine bili anketirani o zadovoljstvu i odnosu prema zakonima o oružju, 31% ispitanika je bilo zadovoljna, 46% je bilo nezadovoljno i željeli su strožu regulaciju, 13% ispitanika je bilo nezadovoljno i željeli su manje strožu, a 5% je bilo nezadovoljno, ali je željelo istu regulaciju. Istraživanje iz 2023. godine pokazalo je da 44% ispitanika drži oružje u svom domu ili negdje drugdje, a 54% ispitanika nema oružje. Od vlasnika oružja u svom domu ili posjedu, 29% ispitanika ima jedan komad oružja, 33% imaju 2-4 komada, 22% više od 5. Protivljenje zakonskoj zabrani pištolja izrazilo je 73% ispitanika. Unatoč općenitoj podršci kontroli oružja, 64% ispitanika smatra da oružje čini dom sigurnijim, nasuprot 32%, koji smatraju da ga ono čini opasnijim mjestom. Zabrinutost zbog dostupnosti oružja iskazalo je 61% ispitanika, 17% je malo zabrinuto, a 20% uopće nije zabrinuto. Istraživanje iz 2021. godine pokazalo je da 56% vlasnika drži oružje za lov, 70% za vježbanje pucanja i 88% za zaštitu od kriminala. U 2022. godini 55% ispitanika podržavalo je zabranu jurišnog oružja, dok je 44% bilo protiv. Ispitivanje iz 2019. godine ponudilo je niz faktora koji bi se mogli smatrati krivcima za masovne pucnjave u državi. Glavnim krivcem takvih zločina 83% ispitanika smatralo je propust sustava mentalnog zdravlja, 79% ekstremističke stavove na internetu, 69% laku dostupnost, 62% nedovoljnu sigurnost javnih zgrada, 58% zapaljivi jezik istaknutih političara ili komentatora, 55% drogu, te 45% nasilje u filmovima, video igrama i glazbenim tekstovima. O NRA-u 48% ispitanika ima povoljno mišljenje, a 49% nepovoljno. Po pitanju specifičnih politika, 92% ispitanika bi podržalo potrebu za provjeru pozadine kupaca za svu prodaju oružja, 86% zabranu osobama koje su opasne za sebe ili druge, 81% za sudsko oduzimanje oružja osobama koje predstavljaju opasnost za sebe ili druge, 77% za donošenje razdoblja čekanja za prodaju sveg oružja od 30 dana, 76% na povećanje minimalne dobi za kupnju oružja s 18 na 21 godinu (Gallup, 2024).

5.3.4 Politički pokreti

a) March For Our Lives

Pucnjava u srednjoj školi u gradu Parklandu 14. veljače 2018. godine, koja je rezultirala smrću 17 osoba, označila je prekretnicu u pristupu žrtava prema oružanom nasilju u SAD-u u kojoj je ubijeno 17 ljudi, stvorila je novitet u američkoj politici po pitanju odnosa žrtava prema zločinu. Za razliku od prethodnih masovnih pucnjava, poput onih u noćnom klubu Pulse u Orlando, na muzičkom festivalu u Las Vegasu i u Prvoj Baptističkoj Crkvi u Sutherland Springsu, preživjeli iz Parklanda

nisu se povukli u anonimnost. Umjesto toga, iskoristili su medijsku pažnju da ukažu na neuspjeh političara u zaustavljanju oružanog nasilja i kritizirali su beskorisnost „molitva i sućuti“. Iz tog bijesa proizašao je pokret „Marš za naše živote“, koji su pokrenuli učenici škole s ciljem zadržavanja pitanja kontrole oružja u središtu javnog mnijenja. Fokusirali su se na mobilizaciju mladih birača, pozivajući ih da se registriraju za glasanje i podrže kandidate koji se zalažu za promjene u zakonodavstvu. U prvom mjesecu nakon pucnjave, tisuće studenata napustilo je učionice u znak protesta, a dva milijuna ljudi marširalo je u više od 800 gradova pod sloganom „Nikad više“ (Bent, 2019:56). Prvi uspjeh pokreta bilo je donošenje novih propisa u vezi s oružjem u dvjema zemljama koje su povijesno bile naklonjene oružju Floridi i Vermontu. Do kraja godine još je 27 saveznih država donijelo više od 60 novih propisa o oružju (Spitzer, 2023:175). Članovi pokreta koristili su društvene mreže za direktnu komunikaciju s političarima, šireći poruke koje su poticale na političko djelovanje i kršenje dotadašnjih normi ponašanja. Stavljali su poseban naglasak na svoju mladost jer su se predstavljali kao budući politički akteri koji transformiraju buduće lokalne, savezne i federalne izbore (Bent 2019:56-59). Svojom kampanjom uspjeli su pomoći u blokiranju dvaju zakona za koje se zalagao NRA reciprociteta skrivenog oružja i deregulacije prigušivača za oružje. Pitanje oružja tijekom izborne kampanje 2018. godine postalo je treće najvažnije pitanje biračima, od kojih se većina zalagala za postroženje propisa o oružju (Spitzer, 2023:175). Prvi puta na izborima organizacije za kontrolu oružja potrošile su više novca od NRA. Pokret je nastavio promicati sigurnost oružja i u izbornom ciklusu 2020. godine većina je građana SAD-a podržavala strože zakone o oružju te su mnogi to pitanje smatrali prioriternim na izborima.

b) National Rifle Associaton (NRA)

NRA je osnovan 1871. godine, od strane veterana Građanskog rata s ciljem unapređenja vještina gađanja građana i vojske. Ključni trenutak bio je uspostava Nacionalnog odbora za promicanje oružja u Kongresu 1903. godine, koji je omogućio prodaju vladinih viškova oružja streljačkim klubovima i srodnim organizacijama. Drugi svjetski rat, potaknuo je rast članstva jer su se uključivali vojnici koji su se vraćali s ratišta, prvi milijun u članstvu zabilježen je 1970ih, a danas broji oko pet milijuna članova. Od 1960-ih NRA se sve više usmjerava prema političkoj areni, posebice zakonodavnoj sferi. Iz tog razloga osnovan je 1975. Institut za zakonodavna djelovanja (ILA), za mobilizaciju političke potpore. U sklopu ILA-e osnovan je i Odbor za političku akciju

(PAC) s ciljem usmjeravanja resursa na potporu kampanjama političkih kandidata i dužnosnika koji se protive kontroli oružja. Razvio se i blizak odnos s industrijom oružja, uz sustav rotirajućih vrata između osoblja NRA i proizvođača. Njihova povezanost proizašla je iz dvaju glavnih razloga: želje za održavanjem ili povećavanjem prodaje oružja i streljiva te blokiranja zakona kojima bi se kontrolirala prodaja oružja. Povezanosti je doprinijelo i to što je NRA preuzela političku inicijativu, što je olakšalo ulogu proizvođačima oružja 1990-ih. U sklopu ILA-e razvijen je 1991. godine sustav zakonodavnih upozorenja koji je koristio taktiku stvaranja masovne panike među članovima kako bi se potaknulo prikupljanje sredstava i mobilizacija. Uspjeh NRA temelji se na kombinaciji visoko motiviranog članstva, značajnog financijskog proračuna i iskusnog vodstva. Članovi NRA, kao i općenito protivnici kontrole oružja, aktivniji su u političkim aktivnostima poput pisanja pisama, davanja novčanih priloga i sudjelovanja na sastancima nego zagovornici kontrole oružja. Posebnu prednost NRA daje i pristup zakonodavnim inicijativama, djelomično zahvaljujući činjenici da su članovi organizacije bili na visokim političkim pozicijama, uključujući osam američkih predsjednika. Specifična mogućnost pristupa, zajedno s vrlo motiviranim članstvom, omogućuju NRA-u selektivno vršenje pritiska u političkom procesu, posebice kada malo sudionika obraća pozornost ili kada je usko žarište pritiska. U razdoblju od 1990-ih do 2018. budžet organizacije narastao je sa 90 na 412 milijuna dolara. Iako je riječ o političkoj organizaciji, NRA je uspostavila nekoliko srodnih subjekata koji su oslobođeni od plaćanja poreza. NRA je tijekom godina preferirala republikanske kandidate, u razdoblju od 1978. do 2000. godine 84% donacija išlo je republikanskim kandidatima, a nakon 2000. taj je postotak porastao na 94%. U godini predsjedničkih izbora 2016. NRA je potrošila 50,2 milijuna dolara, 30,3 milijuna na kampanju Donalda Trumpa i šestorice kandidata za Senat, od kojih je pet pobijedilo (Spitzer, 2023: 143-159).

6. KOMPARATIVNA ANALIZA

6.1 Tok problema

Komparativna analiza problema oružja u Hrvatskoj i SAD-u, s korištenjem Kingdonovog modela i Millove metode, otkriva znatne sličnosti i razlike u kontekstu, statistici i fokusnim događajima.

Objema državama zajednički su visoka prisutnost oružja među građanima, problem oružanog nasilja i fokusni događaji kao katalizatori. U Hrvatskoj je nakon Domovinskog rata velik broj komada ilegalnog oružja ostao u rukama građana. U SAD-u je pak kulturno i zakonsko ukorijenjeno pravo na posjedovanje oružja rezultiralo velikim brojem legalnog oružja u posjedu građana. Obje države imaju problem prekomjerne količine oružja u društvu, što rezultira oružanim nasiljem. U Hrvatskoj se oružano nasilje manifestira kroz povećan broj samoubojstava i ubojstava, posebice onih u kojem je upotrebljavano oružje. Ono kod ubojstava uvelike varira prema godinama, nasuprot stabilnog udjela u samoubojstvima. U SAD-u oružano nasilje izraženo je kroz česte masovne pucnjave s visokim stopama smrtnosti, u kojima je korišteno oružje. Obje države doživjele su fokusne događaje poput masovnih pucnjava. U Hrvatskoj takvi događaji bili su slučaj Zavadlav i Bezuk, dok su takvi događaji učestaliji u SAD-u, te se posebice ističu masakr u Columbineu i Sandy Hook, koji su donekle potaknuli raspravu o problemu oružja u objema državama.

Unatoč ovim sličnostima, postoje znatne razlike u povijesnom i kulturnom kontekstu, političkom i pravnom okviru te statističkim podacima. U Hrvatskoj problemi su proizašli još iz glorifikacije oružja u vrijeme socijalističke Jugoslavije. Oni su, u kombinaciji s Domovinskim ratom, stvorili uvjete u kojima je veliki broj ilegalnog oružja ostao u rukama građana koji su to oružje smatrali trofejnom i simbolom moći. Nasuprot tome, u SAD-u pravo na nošenje oružja rezultat je višestoljetne tradicije, koja je zajedno sa ustavnom zaštitom razvila posebnu kulturu oružja. Politički i pravni okvir dodatno diferencira ove dvije zemlje. Hrvatska se suočava s problemom ilegalnog oružja zbog nedostatne regulacije i kontrole nakon rata, dok je u SAD-u politički utjecaj lobističkih grupa poput NRA znatno utjecao na zakonodavne procese, često sprečavajući strože regulacije oružja unatoč javnoj podršci za takve mjere.

Statistički podaci također pokazuju različite trendove. U Hrvatskoj možemo vidjeti stalan pad broja ukupnih ubojstava, kao i broja ubojstava počinjenih oružjem. Ipak mogu se vidjeti velike

oscilacije u udjelu korištenja oružja u ubojstvima na godišnjoj razini. Ukupni broj samoubojstava i onih počinjenih oružjem je u padu, na razini od 12-13% na 100 tisuća stanovnika. Nasuprot tome ukupan broj ubojstava u SAD-u je u porastu, što se posebice izražava u većinskom korištenju oružja u ubojstvima koji se prema godinama kreće između 60% i 65%. Također, primjetan je rast ukupnog broja samoubojstava oružjem. Problem oružja posebno se ističe u udjelu počinjenih samoubojstava vatrenim oružjem, koje je uz određene godine iznimke, većinski način izvršenja.

6.2 Tok politika

Komparativna analiza politika regulacije oružja u Hrvatskoj i SAD-u pomoću Millovih metoda sličnosti i razlika omogućava dublje razumijevanje zakonodavnih pristupa i njihovih posljedica. Ove metode koriste se za identifikaciju zajedničkih elemenata i ključnih razlika između dviju zemalja.

Obje zemlje imaju dugu povijest regulacije oružja. Hrvatska je prvi zakon o oružju donijela 1992. godine, u vrijeme kada se zemlja oporavljala od Domovinskog rata, i to iz potrebe uspostave stroge kontrole zbog sigurnosnih razloga. SAD je prvi federalni zakon o regulaciji oružja donio 1919. godine, kao odgovor na porast kriminala i potrebe za regulacijom oružja nakon Prvog svjetskog rata. U obje zemlje oružje je kategorizirano prema vrsti i mehanizmu ispaljivanja. Hrvatska zabranjuje određene kategorije oružja koje su namijenjene vojnoj i policijskoj upotrebi, kako bi se smanjio rizik od zloupotrebe oružja u civilnom sektoru. Slično, SAD je regulirao prodaju egzotičnog oružja poput mitraljeza i sačmarica, kako bi se spriječilo njihovo korištenje u kriminalnim radnjama. Obje zemlje zahtijevaju ispunjavanje određenih uvjeta za posjedovanje oružja. U Hrvatskoj građani moraju biti punoljetni, neosuđivani za teška kaznena djela, zdravstveno sposobni i moraju imati tehničko znanje o uporabi oružja. Ovi uvjeti su postavljeni kako bi se osiguralo da oružje ne dođe u ruke neodgovornih ili nesposobnih osoba. U SAD-u potrebno je proći provjere prošlosti onoga koji želi nabaviti oružje te u određenim državama registrirati serijski broj i vrstu oružja, što omogućuje praćenje vlasništva i smanjuje rizik od nelegalne trgovine oružjem.

Razlike između Hrvatske i SAD-a u regulaciji oružja su znatne, a njezina osnova proizlazi iz same vrste političkog sustava. Regulacija oružja u Hrvatskoj je centralizirana i zakoni vrijede u čitavoj državi te podliježu strogim kontrolama MUP-a, koji vodi središnji informacijski sustav za praćenje i identifikaciju vatrenog oružja. Ovaj sustav omogućava učinkovitu kontrolu i brzo reagiranje u

slučaju zloupotrebe oružja. Sve dozvole, registracije i druge administrativne radnje vezane uz oružje centralizirane su, što olakšava praćenje i provedbu zakona. Građani moraju ispuniti niz strogih uvjeta za dobivanje dozvole za posjedovanje oružja, uključujući psihološke testove i provjere. Ovi uvjeti osiguravaju da samo odgovorne i psihički stabilne osobe mogu dobiti dozvolu za posjedovanje oružja. Također, Hrvatska zahtijeva periodičnu provjeru i obnavljanje dozvola, čime se dodatno osigurava kontrola nad posjednicima oružja.

U SAD-u država je podijeljena na federalnu vlast i savezne države, što otežava uspostavu normativne regulacije u čitavoj državi. Federalni zakoni su nadređeni zakonima saveznih država, ali svaka država ima pravo na dodatnu regulaciju prava na nošenje oružja. Ova decentralizirana struktura omogućava državama prilagođavanje zakona specifičnim potrebama i kulturnim normama, ali također dovodi do velikih razlika u zakonodavstvu među državama. Zakonodavstvo u SAD-u često reagira na masovne pucnjave, što je dovelo do donošenja različitih zakona, uključujući federalni Dvostranački zakon o sigurnijim zajednicama 2022. godine. Takav zakon uključivao je strože provjere prošlosti kupca, zabranu prodaje oružja određenim kategorijama ljudi i povećanje sredstava za programe duševnog zdravlja. Međutim, zbog političkih razlika, provedba ovih zakona može biti izazovna i nejednaka.

6.3 Tok politike

Komparativna analiza tokova politike u Hrvatskoj i SAD-u kroz Millove metode otkriva brojne sličnosti i razlike u pristupu problemu oružja. U ovom dijelu komparativne analize fokusirat ćemo se na nekoliko ključnih aspekata: javno mnijenje, stavove političkih stranaka, kampanje i političke aktere.

Metodom slaganja zajednički faktori u obje države su ispitivanja javnog mnijenja koja pokazuju podršku kontroli oružja, jasni stavovi političkih stranaka i kampanje. Ispitivanja javnog mnijenja u objema državama pokazale su da postoji znatna podrška po pitanju kontrole oružja. Doduše u Hrvatskoj je takvo istraživanje provedeno samo jednom, dok se u SAD-u takva istraživanja učestalo provode. U SAD-u je broj onih koji su za kontrolu oružja bio većinski čitavo vrijeme od prvih istraživanja, uz iznimke od nekoliko godina krajem 2000-ih. Obje države dijele i zabrinutost prema dostupnosti oružja. U Hrvatskoj je 66%, dok je u SAD-u 79% zabrinuto ili donekle zabrinuto. Dvjema državama je još zajedničko to što je većinski razlog posjedovanja oružja u Hrvatskoj i SAD-u samoobrana. Još jedna zajednička karakteristika obiju država su razvijeni

stavovi političkih stranaka prema pitanju oružja. U objema državama postoje kampanje koje žele podignuti svijest o opasnosti oružja, doduše postoji razlika u njihovoj strukturi. U Hrvatskoj takve kampanje potiču iz države u društvo, njih organizira država s cilj vraćanja ilegalnog oružja i podizanja svijesti. U SAD-u su se pak kampanje poput *March For Our Lives* rezultat političkog djelovanja frakcija društva prema državi kojom žele utjecati na percepciju javnosti o opasnosti oružja. Ovi zajednički faktori ipak daju različite rezultate u dvjema državama. U Hrvatskoj su rezultirali općim konsenzusom stranaka u vezi s kontrolom oružja, koji je stvorio uspješne državne kampanje povratka oružja. U SAD-u ovi faktori rezultirali su dubokom podjelom u zadovoljstvu politikama oružja i polarizacijom stavova političkih stranaka.

Glavne razlike između država očituju se u nastanku prava na oružje i stavovima političkih stranaka. U odnosu dviju država SAD ima ustavno definirano pravo na nošenje oružja te veliku ulogu u zakonodavstvu imaju politički akteri poput lobističke organizacije NRA koja ima veliki utjecaj. Za razliku od SAD-a, u Hrvatskoj pravo na oružje nije ustavno zaštićeno, već je posljedica ratnog stanja i poslijeratne militarizacije, a ne postoji ni određena organizacija koja ima utjecaj na zakonodavnu inicijativu. Stavovi političkih stranaka još su jedna velika razlika između spomenutih država. U Hrvatskoj postoji jasan konsenzus između političkih stranaka po pitanju oružja, u kojem stranke podržavaju kontrolu oružja, ali se njihova mišljenja razlikuju kada su u pitanju specifična pitanja kontrole oružja. U SAD-u postoji velika polarizacija između dviju stranaka koja za rezultat ima manjak uspješnih zakonodavnih inicijativa. Demokratska stranka podržava strožu kontrolu oružja, dok Republikanska stranka podržava pravo na nošenje oružja i uvelike je podupirana lobističkom udrugom NRA.

7. ZAKLJUČAK

U ovoj komparativnoj analizi politika nošenja oružja obuhvatili smo elemente javnih politika iz toga područja u SAD-u i u Hrvatskoj, s ciljem identificiranja ključnih faktora koji utječu na regulaciju prava na nošenje oružja i posljedice tih politika. Istraživanje je provedeno induktivnom metodom i logikom najrazličitijih slučajeva, s korištenjem Millove metode sličnosti i razlikovanja za promatranje kako određeni faktori utječu na slične ishode u različitim kontekstima.

Prva hipoteza istraživanja pretpostavlja da društveni i politički faktori kao što su politička tradicija i kultura znatno utječu na oblikovanje politike prema vatrenom oružju. Druga hipoteza

pretpostavlja da zemlje s permisivnijom politikom prema vatrenom oružju imaju višu stopu smrtnosti povezanih s vatrenim oružjem. Kako bi se testirale ove hipoteze, definirane su dvije razine varijabli: regulacija vatrenog oružja kao neovisna varijabla i stopa smrtnosti povezana s vatrenim oružjem kao ovisna varijabla te pravno-društveno uređenje kao neovisna varijabla i regulacija vatrenog oružja kao ovisna varijabla.

Korišten je model političkih tokova Johna W. Kingdona, koji se sastoji od tri međusobno neovisna toka: tok problema, tok politika i tok političkih događaja. Tok problema bavi se prepoznavanjem i definiranjem problema kroz povijesni kontekst, statistike dostupnog oružja, ubojstva i samoubojstva te fokusne događaje poput masovnih pucnjava. Tok javnih politika obuhvaća razmatranja i formulaciju različitih rješenja za prepoznate probleme, kroz zakonodavne promjene, politike i sudske odluke. Tok politike uključuje raspoloženje javnosti, kampanje skupina za pritisak i promjene u administracijama, a u ovome radu analiziralo se kako politički događaji oblikuju zakonodavne procese i javne stavove prema kontroli oružja.

Analizom Hrvatske utvrđeno je da povijesni kontekst snažno utječe na percepciju oružja, posebno zbog Domovinskog rata i poslijeratnog razdoblja. Tokom 2000-ih uspostavljeni su sustavi za kontrolu i smanjenje ilegalnog oružja, uvedene su kampanje povratka oružja koje su rezultirale znatnim padom broja ubojstava i samoubojstava povezanih s oružjem, kao i smanjenje stope ubojstava na 100 tisuća stanovnika. U SAD-u visoka stopa posjedovanja vatrenog oružja i relativno liberalni zakoni rezultiraju kontinuiranim problemom masovnih pucnjava i visokih stopa smrtnosti povezanih s vatrenim oružjem. Politički tokovi u SAD-u uključuju snažan utjecaj lobističkih skupina poput NRA-a, što otežava donošenje restriktivnijih zakona o oružju.

Na temelju nalaza ovog istraživanja, može se izdvojiti nekoliko ključnih implikacija za budućnost koje bi mogle doprinijeti učinkovitijem upravljanju politikama kontrole vatrenog oružja. Prvo, kreatori politika trebaju uzeti u obzir specifične društvene i povijesne okolnosti svake zemlje pri formuliranju regulacija o vatrenom oružju. U Hrvatskoj jačanje kontrolnih mjera i edukativnih programa o sigurnom rukovanju oružjem može se nastaviti s naglaskom na povijesnoj osjetljivosti prema oružju. Drugo, u SAD-u, gdje su velike političke prepreke na federalnoj razini, savezne države trebaju preuzeti inicijativu i raditi na implementaciji strožih zakona o kontroli oružja. Države mogu usvojiti univerzalne provjere prošlosti za sve kupce oružja, ograničenja na količinu

oružja koje pojedinac može posjedovati te uvesti zabranu prodaje vojnih tipova oružja civilima. Treće, javni programi osvještavanja i obrazovanja o opasnostima ključni su za smanjenje nasilja povezanog s oružjem. Kampanje koje promiču sigurno rukovanje oružjem te psihološka podrška i intervencije za prevenciju samoubojstava mogu biti učinkoviti alati. Četvrto, potrebno je stalno praćenje i evaluacija postojećih zakona i politika kako bi se osiguralo da oni odgovaraju trenutnim potrebama i izazovima. Stalna istraživanja i analize podataka o vatrenom oružju mogu pomoći u prilagodbi i unapređenju politika te povećanju sigurnosti građana.

Zaključno, istraživanje potvrđuje da društveni i politički faktori znatno utječu na oblikovanje politike prema vatrenom oružju i da zemlje s permissivnijom politikom prema vatrenom oružju imaju višu stopu smrtnosti povezanu s vatrenim oružjem. Komparativna analiza između Hrvatske i SAD-a pruža dublji uvid u uzročno-posljedične veze između regulacije vatrenog oružja i njihovih ishoda te ilustrira kako različiti povijesni i društveni konteksti oblikuju politike prema oružju i njihove posljedice. Ovi nalazi mogu poslužiti kao temelj za daljnja istraživanja i formiranje javnih politika usmjerenih na smanjenje nasilja povezanog s vatrenim oružjem.

8. SAŽETAK

Ovaj diplomski rad bavi se komparativnom analizom pristupa regulaciji oružja u dvjema zemljama koje predstavljaju dva ekstrema u tom pogledu. Sjedinjene Američke Države su primjer zemlje s permissivnijim pristupom, dok je Hrvatska restriktivnija. Tema je bitna jer regulacija nošenja oružja izravno utječe na sigurnost i društvenu stabilnost, a usporedba ovih različitih pristupa može pružiti uvid u učinkovitost različitih politika i njihove društvene posljedice. Istraživanje koristi induktivnu metodu kako bi identificiralo ključne faktore koji utječu na formiranje politika o nošenju oružja i njihovih posljedica na društvo. Kroz analizu povijesnog konteksta, zakonodavstva, političkih i društvenih čimbenika, rad nastoji razumjeti kako ovi faktori oblikuju politike nošenja oružja te kako te politike utječu na stopu smrtnosti povezanog s vatrenim oružjem. Rad također koristi Kingdonov model političkih tokova, koji se temelji na ideji da se političke promjene događaju kada se prilike, problemi i rješenja susretnu, kako bi objasnio proces postavljanja političke agende u kontekstu oružja.

Ključne riječi: politike nošenja oružja, Sjedinjene Američke Države, Hrvatska, politički tokovi, smrtnost, regulacija oružja.

9. POPIS LITERATURE

1. Adams, Les (1996). *The Second Amendment Primer: A Citizen's Guidebook to the History, Sources, and Authorities for the Constitutional Guarantee of the Right to Keep and Bear Arms*. New York: Skyhorse Publishing.
2. Bane, Katarina Marić (2020). Otkrivamo ključnu osobu potrage za trostrukim ubojicom nakon masakra u Varošu: socijalni radnik riskirao život i dogovorio predaju Filipa Zavadlava! Slobodnadalmacija.hr 17. siječnja 2020.
<https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/crna-kronika/otkrivamo-kljucnu-osobu-potrage-za-trostrukim-ubojicom-nakon-masakra-u-varosu-socijalni-radnik-riskirao-zivot-i-dogovorio-predaju-filipa-zavadlava-1000462> Pristupljeno 3. srpnja 2024.
3. Bent, Emily (2019). Unfiltered and Unapologetic: March for Our Lives and the Political Boundaries of Age. *Jeunesse: Young People, Texts, Cultures* 11(2), 55-73.
4. Birkland, Thomas A. (1998). Focusing Events, Mobilization, and Agenda Setting. *Journal of Public Policy* 18(1), 53-74.
5. Britannica.com (2024). Sandy Hook Elementary School shooting.
<https://www.britannica.com/event/Sandy-Hook-Elementary-School-shooting>
Pristupljeno 10. srpnja 2024.
6. Bruce, John M. i Wilcox, Clyde (ur) (1998). *The Changing Politics of Gun Control*. Lanham: Rowman & Littlefield.
7. Carapic, Jovana (2014). Handgun Ownership and Armed Violence in the Western Balkans. *Small arms survey Issue Brief* (4): 1-16.
8. Carlson, Jennifer (2020). *Policing the Second Amendment: Guns, Law Enforcement, and the Politics of Race*. Princeton: Princeton University Press
9. Charles, Patrick J. (2006). *The Second Amendment: The Intent and Its Interpretation by the States and the Supreme Court*. Jefferson: McFarland & Company, Inc.
10. Cornell, Saul (2006). *A Well-Regulated Militia: The Founding Fathers and the Origins of Gun Control in America*. New York: Oxford University Press.
11. Cornell, Saul (2018). Constitutional mythology and the future of Second Amendment jurisprudence after Heller. U: Yuill, Kevin i Street, Joe (ur) *The Second Amendment and*

- Gun Control: Freedom, Fear, and the American Constitution* (str. 8-24). New York: Routledge.
12. Dnevnik.hr (2020a). Plenković o podršci Zavadlavu: "Ne smije biti anarhije u Hrvatskoj i nitko ne može uzimati pravdu u svoje ruke. 13. siječnja 2020.
<https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/premier-andrej-plenkovic-komentirao-podrsku-filipu-zavadlavu---590090.html> Pristupljeno 3. srpnja 2024.
 13. Dnevnik.hr (2020b). Predsjednik Milanović o krvavom napadu na Markovu trgu: "Pozivam Vladu da zaštiti državne institucije, imaju moju punu podršku" 12 listopada 2020. <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/predsjednik-milanovic-o-krvavom-napadu-na-markovu-trgu-pozivam-vladu-da-zastiti-drzavne-institucije-imaju-moju-punu-podrsku---623766.html>) Pristupljeno 1. srpnja 2024
 14. Dragović, Filip i dr. (2018). Availability of illegal weapons: connecting the dots Case study of the Republic of Croatia. U: Nils, Duquet (ur) *Triggering Terror: Illicit Gun Markets and Firearms Acquisition of Terrorist Networks in Europe*. (str. 81-122). Bruxelles: Flemish Peace Institute
 15. Gallup (2024). In depth: Topics A to Z, Guns.
<https://news.gallup.com/poll/1645/guns.aspx> Pristupljeno 15. srpnja 2024.
 16. Giffords.org (Giffords Law Center to Prevent Gun Violence) (2024). Guns in Public: Concealed Carry. <https://giffords.org/lawcenter/gun-laws/policy-areas/guns-in-public/concealed-carry/> Pristupljeno 12. srpnja 2024.
 17. Hrvatski sabor (2006a). Fonogram rasprave: Prijedlog zakona o oružju, prvo čitanje, P.Z.E. br. 522. Saziv V, sjednica 21. edoc.sabor.hr.
<https://edoc.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=3114> Pristupljeno 19. srpnja 2024.
 18. Hrvatski sabor (2006b). Fonogram rasprave: Konačni prijedlog zakona o oružju, drugo čitanje, P.Z.E. br. 522. Saziv V, sjednica 23 edoc.sabor.hr.
<https://edoc.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=3251> Pristupljeno 19. srpnja 2024
 19. Hrvatski sabor (2007a). Fonogram rasprave: Konačni prijedlog zakona o oružju, treće čitanje, P.Z.E. br. 522. Saziv V, sjednica 25. edoc.sabor.hr.

- <https://edoc.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=3440> Pristupljeno 19. srpnja 2024.
20. Hrvatski sabor (2007b). Zakon o oružju. *Narodne novine* 63.
21. Hrvatski sabor (2018a). Fonogram rasprave: Prijedlog zakona o nabavi i posjedovanju oružja građana, prvo čitanje, P.Z.E. br. 364. Saziv IX, sjednica 8. edoc.sabor.hr. <https://edoc.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=2013823> Pristupljeno 19. srpnja 2024.
22. Hrvatski sabor (2018b). Fonogram rasprave: Konačni prijedlog zakona o nabavi i posjedovanju oružja građana, drugo čitanje, P.Z.E. br. 364. Saziv IX, sjednica 9. edoc.sabor.hr. <https://edoc.sabor.hr/Views/FonogramView.aspx?tdrid=2013926> Pristupljeno 19. srpnja 2024.
23. Hrvatski sabor (2018c). Zakon o nabavi i posjedovanju oružja građana. *Narodne novine* 94.
24. Index.hr (2020.) Marš za Zavadlava i njegove žrtve: "Sad idemo na Plenkovića i Milanovića. 23. siječnja 2023. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/video-mars-za-zavadlava-i-njegove-zrtve-sad-idemo-na-plenkovica-i-milanovica/2150468.aspx> Pristupljeno 3. srpnja 2024.
25. Index.hr (2021). Prošla je godina dana od trostrukog ubojstva u Splitu. Zavadlav čeka presudu. 11. siječnja 2021. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/prosla-je-godina-dana-od-trostrukog-ubojstva-u-splitu/2245546.aspx> Pristupljeno 3. srpnja 2024.
26. Justia.com (2024). Gun Laws 50-State Survey. <https://www.justia.com/constitutional-law/gun-laws-50-state-survey/> Pristupljeno 12. srpnja 2024.
27. Jutarnji.hr (2020). Što je napadač objavljivao na svom Facebooku: 'Da sam jedan od njih, da skidam Srbe...' _12. listopada 2020. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/sto-je-napadac-objavljivao-na-svom-facebooku-da-sam-jedan-od-njih-da-skidam-srbe-15024691>. Pristupljeno 1. srpnja 2024.
28. Kamal, Rifat Darina i Burton, Charles (2018). Policy Gridlock versus Policy Shift in Gun Politics: A Comparative Veto Player Analysis of Gun Control Policies in the United States and Canada. *World Affairs*. 181 (4): 317-347.
29. Kingdon, John W. (2014). *Agendas, Alternatives, and Public Policies, 2nd Edition*. Harlow: Pearson Education.

30. Kraus, Jaša i Kostadinov, Biljana (2008). Amandman II na Ustav Sjedinjenih Američkih Država. *Pravnik*, 42 (86), 51-64
31. Malcolm, Joyce Lee (1996). *To Keep and Bear Arms: The Origins of an Anglo-American Right*. Cambridge: Harvard University Press.
32. Matthews, Alex Leeds (2024). School shootings in the US: Fast facts. *Cnn.com* 15. srpnja 2024. <https://edition.cnn.com/us/school-shootings-fast-facts-dg/index.html> Pristupljeno 25. srpnja 2024.
33. Miljuš, Dušan i Jakubin, Hajdi Karakaš (2020). Ovo je mladić koji je pucao na policajca: Doznajemo što je napisao nakon pucnjave. *Jutarnji.hr* 12. listopada 2020. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ovo-je-mladic-koji-je-pucao-na-policajca-doznajemo-sto-je-napisao-nakon-pucnjave-15024662>. Pristupljeno 1. srpnja 2024.
34. MUP (Ministarstvo unutarnjih poslova) (2024a). Manje oružja, manje tragedija. <https://policija.gov.hr/prevenција/preventivni-projekti/manje-oruzja-manje-tragedija/115> Pristupljeno 26. lipnja 2024.
35. MUP (Ministarstvo unutarnjih poslova) (2024b). Višegodišnji pregledi osnovnih pokazatelja javne sigurnosti u RH. <https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/statistika-228/statistika-mup-a-i-bilteni-o-sigurnosti-cestovnog-prometa/visegodisnji-pregledi-osnovnih-pokazatelja-javne-sigurnosti-u-rh/287331> Pristupljeno 8. srpnja 2024.
36. N1 Hrvatska (2023.) Koliko je nelegalnog oružja u regiji? Građani nisu baš spremni odreći ga se. *n1info.hr* 14. svibnja 2023. <https://n1info.hr/vijesti/koliko-je-nelegalnog-oruzja-u-regiji-gradani-nisu-bas-spremni-odreci-ga-se/> Pristupljeno 8. srpnja 2024.
37. OWD (Our World in Data) (2024a). Homicides, 1990 to 2021. <https://ourworldindata.org/grapher/homicides-unodc?tab=chart&country=USA~HRV> Pristupljeno 18. srpnja 2024.
38. OWD (Our World in Data) (2024b). Homicides by firearm, 2005 to 2021. <https://ourworldindata.org/grapher/homicides-by-firearm?tab=chart&country=USA~HRV> Pristupljeno 18. srpnja 2024
39. OWD (Our World in Data) (2024c). Homicide rate UNODC. <https://ourworldindata.org/grapher/homicide-rate-unodc?tab=chart&time=2000..latest&country=USA~HRV> Pristupljeno 18. srpnja 2024

40. OWD (Our World in Data) (2024d). Homicide rate from firearms, 2005 to 2021
<https://ourworldindata.org/grapher/homicide-rates-from-firearms?tab=chart&country=USA~HRV> Pristupljeno 18. srpnja 2024
41. Palatinuš, Vlatka Polšak (2020). Benčić: Kako je moguće da bilo tko oružjem koje proizvodi rafalnu paljbu može hodati usred dana ispred zgrade u kojoj su najštićenije osobe u zemlji. Tportal.hr 12. listopada 2020.
https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/bencic-kako-je-moguće-da-bilo-tko-oružjem-koje-proizvodi-rafalnu-paljbu-može-hodati-usred-dana-ispred-zgrade-gdje-su-najsticenije-osobe-u-zemlji-foto-20201012?meta_refresh=1 Pristupljeno 1. srpanj 2024.
42. Petković, Krešimir (2018). *Država i zločin*. Zagreb: Disput.
43. Sanjurjo, Diego i Kožina, Karlo (2019). Croatian Disarmament Strategies in the 21st Century: Analysis and Results. *Hrvatska i komparativna javna uprava*, 19 (1), 127-158
44. SAS (Small arms survey) (2024). Global Firearms Holdings.
<https://www.smallarmssurvey.org/database/global-firearms-holdings> Pristupljeno 8. srpnja 2024.
45. Savić, Dean, Glavina, Ivana i Tadić, Jure (2011). Odnos dostupnosti oružja i broja ubojstava u državama s prostora bivše Jugoslavije. *Policija i sigurnost*, 20 (3), 380-399.
46. SEESAC (The South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons) (2006). Istraživanje o pješačkom i lakom oružju (SALW-u) u Hrvatskoj. <https://www.seesac.org/f/docs/SALW-Surveys/SALW-Survey-of-Croatia-BCMS.pdf> Pristupljeno 4. srpnja 2024.
47. Spitzer, Robert J. (2023). *The Politics of Gun Control: 9th Edition*. New York: Taylor & Francis.
48. Tenžera, Ana (2023.) Slučaj Filip Zavadlav: Tko je kriv? Aem.hr. 15. srpnja 2023.
<https://www.aem.hr/wp-content/uploads/2023/10/2.-Slucaj-Filip-Zavadlav.pdf>
Pristupljeno 3. srpnja 2024.
49. Vecernji.hr (2020). Uhićen otac napadača iz Kutine: Pronašli mu dvije puške, prigušivač i više od 1000 metaka 13. listopada 2020. <https://www.vecernji.hr/vijesti/uhicen-otac-napadaca-iz-kutine-pronasli-mu-dvije-puske-prigusivac-i-vise-od-1000-metaka-1438075>
Pristupljeno 1. srpnja 2024.

50. Vijesti.hrt.hr (2020a). Plenković: Ozbiljan društveni problem radikalizacije. 14. listopada 2020. <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/plenkovic-ozbiljan-drustveni-problem-radikalizacije-715696> Pristupljeno 1. srpnja 2024.
51. Vijesti.hrt.hr (2020b). Napad na Markovom trgu i govor mržnje, reakcije. 15 listopada 2020. <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/napad-na-markovom-trgu-i-govor-mrznje-reakcije-715655> Pristupljeno 1. srpnja 2024.
52. Zastupnički dom sabora Republike Hrvatske (1992). Zakon o oružju. *Narodne novine* 69.
53. Zimmer, Jonathan (2010). Regulation Reloaded: The Administrative Law of Firearms after District of Columbia v. Heller. *Administrative Law Review*, 62 (1): 189-221.
54. Žabec, Krešimir (2020). Diže se razina osiguranja za premijera i predsjednika, stučnjaci: 'Ministri bi trebali prestati davati izjave. Jutarnji.hr, 16. listopada 2020
<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/dize-se-razina-osiguranja-za-premijera-i-predsjednika-stucnjaci-ministri-bi-trebali-prestati-davati-izjave-15025584> Pristupljeno 1. srpnja 2024.